

VIVEKA CHUDAMANI

sarvavēdāntasiddhāntagōcharam tamagōcharam □
gōvindaṃ paramānandaṃ sadguruṃ praṇatō'smyaham □ 1□

jantūnāṃ naraḥ narajanma durlabhamataḥ puṃstvaṃ tatō vipratā
tasmādvaidikadharmamārgaparātā vidvattvamasmatparam □
ātmānātmavivēchanaṃ svanubhavō brahmātmanā saṃsthiṭiḥ
muktirnō śatajanmakōṭisukṛtaiḥ puṇyairvinā labhyatē □ 2□ (pāṭhabhēdaḥ -
śatakōṭijanmasu kṛtaiḥ)

durlabhaṃ trayamēvaitaddēvānugrahaḥ hētukam □
manuṣyatvaṃ mumukṣutvaṃ mahāpuruṣasaṃśrayaḥ □ 3□

labdhvā kathañchinnarajanma durlabhaṃ (pāṭhabhēdaḥ - kathañchin)
tatrāpi puṃstvaṃ śrutipāradarśanam □
yastvātmamuktau na yatēta mūḍhadhīḥ
sa hyātmahā svaṃ vinihantyasadgrahāt □ 4□ (pāṭhabhēdaḥ - ātmahā svaṃ)

itaḥ kō nvasti mūḍhātmā yastu svārthē pramādyati □
durlabhaṃ mānuṣaṃ dēhaṃ prāpya tatrāpi pauruṣam □ 5□

vadantu śāstrāṇi yajantu dēvān (pāṭhabhēdaḥ - paṭhantu)
kurvantu karmāṇi bhajantu dēvatāḥ □
ātmaikyabōdhēna vināpi mukti- (pāṭhabhēdaḥ - vinā vimuktiḥ na)
rna sidhyati brahmaśatāntarē'pi □ 6□

amṛtattvasya nāśāsti vittēnētyēva hi śrutiḥ □
bravīti karmaṇō muktērahētutvaṃ sphuṭaṃ yataḥ □ 7□

atō vimuktyai prayatēta vidvān
sannyastabāhyārthasukhaspṛhaḥ san □
santaṃ mahāntaṃ samupētya dēśikaṃ
tēnōpadiṣṭārthasamāhitātmā □ 8□

uddharēdātmanā"tmānaṃ magnaṃ saṃsāravāridhau □
yōgārūḍhatvamāsādya samyagdarśananiṣṭhayā □ 9□

sannyasya sarvakarmāṇi bhavabandhavimuktayē □
yatyatāṃ paṇḍitairdhīrairātmābhyāsa upasthitaiḥ □ 10□

chittasya śuddhayē karma na tu vastūpalabdhayē □
vastusiddhirvichārēṇa na kiñchitkarmakōṭibhiḥ □ 11□

samyagvichārataḥ siddhā rajjutattvāvadhāraṇā □
bhrāntōditamahāsarpaḥayaduḥkhavināśinī □ 12□ (pāṭhabhēdaḥ – bhrāntyō)
arthasya niśchayō dṛṣṭō vichārēṇa hitōktitaḥ □
na snānēna na dānēna prāṇāyāmaśatēna vā □ 13□

adhikāriṇamāsāstē phalasiddhirvisēṣataḥ □
upāyā dēśakālādyāḥ santyasminsahakāriṇaḥ □ 14□ (pāṭhabhēdaḥ – santyasyāṃ)
atō vichāraḥ kartavyō jijñāsōrātmavastunaḥ □

samāsādyā dayāsindhuṃ guruṃ brahmaviduttamam □ 15□

mēdhāvī puruṣō vidvānūhāpōhavichakṣaṇaḥ □
adhikāryātmavidyāyāmuktalakṣaṇalakṣitaḥ □ 16□

vivēkinō viraktasya śamādiguṇaśāliṇaḥ □
mumukṣōrēva hi brahmajijñāsāyōgyatā matā □ 17□

sādhānānyatra chatvāri kathitāni manīṣibhiḥ □
yēṣu satsvēva sanniṣṭhā yadabhāvē na sidhyati □ 18□

ādau nityānityavastuvivēkaḥ parigaṇyatē □
ihāmutraphalabhōgavirāgastadanantaram □
śamādiṣaṭkasampattirmumukṣutvamiti sphuṭam □ 19□

brahma satyaṃ jagannithyētyēvaṃrūpō viniśchayaḥ □
sō'yaṃ nityānityavastuvivēkaḥ samudāhṛtaḥ □ 20□

tadvairāgyaṃ jihāsā yā darśanaśravaṇādibhiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – jugupsā yā)
dēhādibrahmaparyantē hyanityē bhōgavastuni □ 21□ (pāṭhabhēdaḥ – bhōgyavastuni)
virajya viṣayavrātāddōṣadṛṣṭyā muhurmuḥuḥ □
svalakṣyē niyatāvasthā manasaḥ śama uchyatē □ 22□

viṣayēbhyaḥ parāvartya sthāpanaṃ svasvagōlakē □
ubhayēśāmindriyāṇāṃ sa damaḥ parikīrtitaḥ □
bāhyānālambanaṃ vṛttērēṣōparatiruttamā □ 23□

sahanaṃ sarvaduḥkhānāmapratīkārāpūrvakam □
chintāvilāparaḥitaṃ sā titikṣā nigadyatē □ 24□

śāstrasya guruvākyasya satyabuddhyavadhāraṇam □ (pāṭhabhēdaḥ -
satyabuddhyāvadhāraṇā)

sā śraddhā kathitā sadbhiryayā vastūpalabhyatē □ 25□

sarvadā sthāpanaṃ buddhēḥ śuddhē brahmaṇi sarvadā □ (pāṭhabhēdaḥ -
samyagāsthāpanaṃ)

tatsamādhānamityuktaṃ na tu chittasya lālanam □ 26□

ahaṅkāradidēhāntān bandhānajñānakalpitān □

svasvarūpāvabōdhēna mōktumichChā mumukṣutā □ 27□

mandamadyamarūpāpi vairāgyēṇa śamādinā □

prasādēna gurōḥ sēyaṃ pravṛddhā sūyatē phalam □ 28□

vairāgyaṃ cha mumukṣutvaṃ tīvraṃ yasya tu vidyatē □

tasminnēvārthavantaḥ syuḥ phalavantaḥ śamādayaḥ □ 29□

ētayōrmandatā yatra viraktatvamumukṣayōḥ □

marau salilavattatra śamādērbhānamātratā □ 30□

mōkṣakāraṇasāmagryāṃ bhaktirēva garīyasī □

svasvarūpānusandhānaṃ bhaktirityabhidhīyatē □ 31□

svātmatattvānusandhānaṃ bhaktirityaparē jaguḥ □

uktasādhanasampannastattvajijñāsūrātmanaḥ □

upasīdēdgurum prājñāṃ yasmādbandhavimōkṣaṇam □ 32□

śrōtriyō'vṛjinō'kāmahatō yō brahmavittamaḥ □

brahmaṇyuparataḥ śāntō nirindhana ivānalaḥ □

ahētukadayāsindhurbandhurānamatāṃ satām □ 33□

tamārādhyā gurum bhaktyā prahvaprāśrayasēvanaiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - prahvaḥ)

prasannaṃ tamanuprāpya pṛchChējñātavyamātmanaḥ □ 34□

svāminnamastē natalōkabandhō

kāruṇyasindhō patitaṃ bhavābdhau □

māmuddharātmīyakaṭākṣadṛṣṭyā

rjvyātikāruṇyasudhābhivṛṣṭyā □ 35□

durvārasaṃsāradavāgnitaptaṃ

dōdhūyamānaṃ duradrṣṭavātaiḥ □

bhītaṃ prapannaṃ paripāhi mṛtyōḥ

śaraṇyamanyadyadahaṃ na jānē □ 36□ (pāṭhabhēdaḥ - anyam)

śāntā mahāntō nivasanti santō
vasantavallōkahitaṃ charantaḥ □
tīrṇāḥ svayaṃ bhīmabhavārṇavaṃ janā-
nahētunānyānapi tārayantaḥ □ 37□

ayaṃ svabhāvaḥ svata ēva yatpara-
śramāpanōdapravaṇaṃ mahātmanām □
sudhāṃśurēṣa svayamarkakarkaśa-
prabhābhitaptāmavati kṣitiṃ kila □ 38□

brahmānandarasānubhūtikalitaḥ pūtaiḥ suśītaiḥ ryutai- (pāṭhabhēdaḥ – suśītaiḥ sitaiḥ)
ryuṣmadvākkalaśōjjhitaiḥ śrutisukhairvākyāmṛtaiḥ sēchaya □
santaptaṃ bhavatāpadāvadahanaḥ jvālābhirēnaṃ prabhō
dhanyāstē bhavadīkṣaṇakṣaṇagatēḥ pātrīkṛtāḥ svīkṛtāḥ □ 39□

kathaṃ tarēyaṃ bhavasindhumētaṃ
kā vā gatirmē katamō'styupāyaḥ □
jānē na kiñchitkṛpayā'va māṃ prabhō
saṃsāraduḥkhakṣatimātanuṣva □ 40□

tathā vadantaṃ śaraṇāgataṃ svaṃ
saṃsāradāvānalatāpataptaṃ □
nirīkṣya kāruṇyarasārdradṛṣṭyā
dadyādabhītiṃ sahasā mahātmā □ 41□

vidvān sa tasmā upasattimīyuṣē
mumuḥsavē sādhu yathōktakāriṇē □
praśāntachittāya śamānvitāya
tattvōpadēśaṃ kṛpayaiva kuryāt □ 42□

mā bhaiṣṭa vidvaṃstava nāstyapāyaḥ
saṃsārasindhōstaraṇē'styupāyaḥ □
yēnaiva yātā yatayō'sya pāraṃ
tamēva mārgaṃ tava nirdiśāmi □ 43□

astyupāyō mahānkaśchitsaṃsārabhayanāśanaḥ □
tēna tīrtvā bhavāmbhōdhiṃ paramānandamāpsyasi □ 44□

vēdāntārthavichārēṇa jāyatē jñānamuttamam □
tēnātyantikasaṃsāraduḥkhanāśō bhavatyanu □ 45□

śraddhābhaktidhyānayōgānmumuḥṣōḥ
muktērhētūnvakti sākṣāchChrutērgīḥ □

yō vā ētēsvēva tiṣṭhatyamuṣya
mōkṣō'vidyākalpitāddēhabandhāt □ 46□

ajñānayōgātparamātmanastava
hyanātmabandhastata ēva saṃsṛtiḥ □
tayōrvivēkōditabōdhavahniḥ
ajñānakāryaṃ pradahētsamūlam □ 47□

śiṣya uvācha □
kṛpayā śrūyatāṃ svāminpraśnō'yaṃ kriyatē mayā □
yaduttaramahaṃ śrutvā kṛtārthaḥ syāṃ bhavanmukhāt □ 48□

kō nāma bandhaḥ kathamēṣa āgataḥ
kathaṃ pratiṣṭhāsya kathaṃ vimōkṣaḥ □
kō'sāvanātmā paramaḥ ka ātmā
tayōrvivēkaḥ kathamētaduchyatām □ 49□

śrīguruvācha □
dhanyō'si kṛtakṛtyō'si pāvitaṃ tē kulaṃ tvayā □ (pāṭhabhēdaḥ – pāvitaṃ)
yadavidyābandhamuktyā brahmībhavitumichChasi □ 50□

ṛnamōchanakartāraḥ pituḥ santi sutādayaḥ □
bandhamōchanakartā tu svasmādanyō na kaśchana □ 51□

mastakanyastabhārādērduḥkhamanyairnivāryatē □
kṣudhādikṛtaduḥkhaṃ tu vinā svēna na kēnachit □ 52□

pathyamauṣadhasēvā cha kriyatē yēna rōgiṇā □
ārōgyasiddhirdṛṣṭā'sya nānyānuṣṭhitakarmanā □ 53□

vastusvarūpaṃ sphuṭabōdhachakṣuṣā
svēnaiva vēdyāṃ na tu paṇḍitēna □
chandrasvarūpaṃ nijachakṣuṣaiva
jñātavyamanyairavagamyatē kim □ 54□

avidyākāmakarmādipāśabandhaṃ vimōchitum □
kaḥ śaknuyādvina"tmānaṃ kalpakōṭīśatairapi □ 55□

na yōgēna na sāṅkhyēna karmanā nō na vidyayā □
brahmātmaikatvabōdhēna mōkṣaḥ sidhyati nānyathā □ 56□

vīṇāyā rūpasaundaryaṃ tantrīvādanasauṣṭhavam □
prajārañjanamātraṃ tanna sāmrajyāya kalpatē □ 57□

vāgvaikharī śabdajharī śāstravyākhyānakauśalam □
vaiduṣyaṃ viduṣāṃ tadvadbhuktayē na tu muktayē □ 58□

avijñātē parē tattvē śāstrādhītistu niṣphalā □
vijñātē'pi parē tattvē śāstrādhītistu niṣphalā □ 59□

śabdajālaṃ mahāraṇyaṃ chittabhramaṇakāraṇam □
ataḥ prayatnājjñātavyaṃ tattvajñāistattvamātmanaḥ □ 60□ tattvajñāttattva
ajñānasarpadaṣṭasya brahmajñānauṣadhaṃ vinā □
kimu vēdaiścha śāstraiścha kimu mantraiḥ kimauṣadhaiḥ □ 61□

na gachChatī vinā pānaṃ vyādhiraṣadhaśabdataḥ □
vinā'parōkṣānubhavaṃ brahmaśabdairna muchyatē □ 62□

akṛtvā dṛśyavilayamajñātvā tattvamātmanaḥ □
brahmaśabdaiḥ kutō muktiruktimātraphalairnṛṇām □ 63□ (pāṭhabhēdaḥ -
bāhyaśabdaiḥ)

akṛtvā śatrusaṃhāramagatvākhilabhūśriyam □
rājāhamiti śabdānnō rājā bhavitumarhati □ 64□

āptōktiṃ khananaṃ tathōpariśilādyutkarṣaṇaṃ svīkṛtiṃ (pāṭhabhēdaḥ -
pariśilāpākarṣaṇaṃ)
nikṣēpaḥ samapēkṣatē na hi bahiḥśabdaistu nirgachChatī □
tadvadbrahma vidōpadēśamananadhyānādibhirlabhyatē
māyākāryatirōhitaṃ svamamalaṃ tattvaṃ na duryuktibhiḥ □ 65□

tasmātsarvaprayatnēna bhavabandhavimuktayē □
svairēva yatnaḥ kartavyō rōgādāviva paṇḍitaiḥ □ 66□ (pāṭhabhēdaḥ - rōgādēriva)

yastvayādya kṛtaḥ praśnō varīyāñChāstravinmataḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - sammataḥ)
sūtraprāyō nigūḍhārthō jñātavyaścha mumukṣubhiḥ □ 67□

śaṛṇuṣvāvahitō vidvanyanmayā samudīryatē □
tadētachChravaṇātsadyō bhavabandhādvimōkṣyasē □ 68□

mōkṣasya hētuḥ prathamō nigadyatē
vairāgyamatyantamanityavastuṣu □
tataḥ śamaśchāpi damastitikṣā
nyāsaḥ prasaktākhillakarmaṇām bhṛśam □ 69□

tataḥ śrutistanmananaṃ satattva-
dhyānaṃ chiraṃ nityanirantaraṃ munēḥ □
tatō'vikalpaṃ paramētya vidvān

ihaiva nirvāṇasukhaṃ samṛchChatī □ 70□

yadbōddhavyaṃ tavēdānīmātmānātmavivēchanam □
taduchyātē mayā samyak śrutvātmānyavadhāraya □ 71□

majjāsthimēdaḥpalaraktacharma-
tvagāhvayairdhātubhirēbhiranvitam □
pādōruvakṣōbhujapṛṣṭhamastakaiḥ
aṅgairupāṅgairupayuktamētat □ 72□

aḥammamēti prathitaṃ śarīraṃ
mōhāspadaṃ sthūlamitīryatē budhaiḥ □
nabhōnabhasvaddahanāmbubhūmayaḥ
sūkṣmāṇi bhūtāni bhavanti tāni □ 73□

parasparāṃśairmilitāni bhūtvā
sthūlāni cha sthūlaśarīrahētavaḥ □
mātrāstadīyā viṣayā bhavanti
śabdādayaḥ pañcha sukhāya bhōktuḥ □ 74□

ya ēṣu mūḍhā viṣayēṣu baddhā
rāgōrupāsēna sudurdamēna □
āyānti niryāntyadha ūrdhvamuchchaiḥ
svakarmadūtēna javēna nītāḥ □ 75□

śabdādibhiḥ pañchabhirēva pañcha
pañchatvamāpuḥ svaguṇēna baddhāḥ □
kuraṅgamātaṅgapataṅgamīna-
bhṛṅgā naraḥ pañchabhirañchitaḥ kim □ 76□

dōṣēṇa tīvrō viṣayaḥ kṛṣṇasarpaviṣādapi □
viṣaṃ nihanti bhōktāraṃ draṣṭāraṃ chakṣuṣāpyayam □ 77□

viṣayāśāmahāpāsādyō vimuktaḥ sudustyajāt □
sa ēva kalpatē muktyai nānyaḥ ṣaṭśāstravēdyapi □ 78□

āpātavairāgyavatō mumukṣūn
bhavābdhipāraṃ pratiyātumudyatān □
āsāgrahō majjayatē'ntarālē
niḡrhya kaṅṭhē vinivartya vēgāt □ 79□

viṣayākhyagrahō yēna suviraktyasinā hataḥ □
sa gachChatī bhavāmbhōdhēḥ pāraṃ pratyūhavarjitaḥ □ 80□

viṣamaviṣayamārgairgachChatō'nachChabuddhēḥ (pāṭhabhēdaḥ – viṣayamārgē
gachChatō)

pratipadamabhiyātō mṛtyurapyēṣa viddhi □ (pāṭhabhēdaḥ – pratipadamabhighātō
mṛtyurapyēṣa siddhaḥ)

hitasujanagurūkyā gachChataḥ svasya yuktyā
prabhavati phalasiddhiḥ satyamityēva viddhi □ 81□

mōkṣasya kāṅkṣā yadi vai tavāsti
tyajātīdūrādviṣayānviṣaṃ yathā □
pīyūṣavattōṣadayākṣamārjava-
praśāntidāntīrbhaja nityamādarāt □ 82□

anukṣaṇaṃ yatparihṛtya kṛtyaṃ
anādyavidyākṛtabandhamōkṣaṇaṃ □
dēhaḥ parārthō'yamamuṣya pōṣaṇē
yaḥ sajjatē sa svamanēna hanti □ 83□

śārīrapōṣaṇārthī san ya ātmānaṃ didṛkṣati □ (pāṭhabhēdaḥ – didṛkṣatē)
grāhaṃ dārudhiyā dhṛtvā nadīṃ tartuṃ sa gachChati □ 84□ (pāṭhabhēdaḥ – sa
ichChati)

mōha ēva mahāmṛtyurmumukṣōrvapurādiṣu □
mōhō vinirjitō yēna sa muktipadamarhati □ 85□

mōhaṃ jahi mahāmṛtyuṃ dēhadārasutādiṣu □
yaṃ jitvā munayō yānti tadviṣṇōḥ paramaṃ padam □ 86□

tvaṅmāṃsarudhiraśnāyumedōmajjāsthisaṅkulam □
pūrṇaṃ mūtrapuriṣābhyāṃ sthūlaṃ nindyamidaṃ vapuḥ □ 87□

pañchīkṛtēbhyō bhūtēbhyaḥ sthūlēbhyaḥ pūrvakarmanā □
samutpannamidaṃ sthūlaṃ bhōgāyatanamātmanaḥ □
avasthā jāgarastasya sthūlārthānubhavō yataḥ □ 88□

bāhyēndriyaiḥ sthūlapadārthasēvāṃ
srakchandanastryādivichitrarūpām □
karōti jīvaḥ svayamētadātmanā
tasmātpraśastirvapuṣō'sya jāgarē □ 89□

sarvō'pi bāhyasaṃsāraḥ puruṣasya yadāśrayaḥ □
viddhi dēhamidaṃ sthūlaṃ gṛhavadgṛhamēdhinaḥ □ 90□

sthūlasya sambhavajarāmarañāni dharmāḥ
sthaulyādayō bahuvidhāḥ śīśutādyavasthāḥ □
varṇāśramādiniyamā bahudhā”mayāḥ syuḥ
pūjāvamānabahumānamukhā visēṣāḥ □ 91□

buddhīndriyāṇi śravaṇaṃ tvagakṣi
ghrāṇaṃ cha jihvā viṣayāvabōdhanāt □
vākpāṇipādā gudamapyupasthaḥ (pāṭhabhēdaḥ – upasthaṃ)
karmēndriyāṇi pravaṇēna karmasu □ 92□ (pāṭhabhēdaḥ – pravaṇāni)

nigadyatē’ntaḥkaraṇaṃ manōdhīḥ
ahaṅkṛtiśchittamiti svavṛttibhiḥ □
manastu saṅkalpavikalpanādibhiḥ
buddhiḥ padārthādhyavasāyadharmataḥ □ 93□

atrābhimānādahamityahaṅkṛtiḥ □
svārthānusandhānaguṇēna chittam □ 94□

prāṇāpānavyānōdānasamānā bhavatyasau prāṇaḥ □
svayamēva vṛttibhēdādvikṛtibhēdātsuvarṇasalilādivat □ 95□ (pāṭhabhēdaḥ –
vikṛtērbhēdātsuvarṇasalilamiva)

vāgādi pañcha śravaṇādi pañcha
prāṇādi pañchābhramukhāni pañcha □
buddhyādyavidyāpi cha kāmakarmanī
puryaṣṭakaṃ sūkṣmaśarīramāhuḥ □ 96□

idaṃ śarīraṃ śarṇu sūkṣmasañjñitaṃ
liṅgaṃ tvapañchīkṛtabhūtasambhavam □
savāsanam karmaphalānubhāvakaṃ
svājñānatō’nādirupādhirātmanaḥ □ 97□

svapnō bhavatyasya vibhaktyavasthā
svamātraśēṣēṇa vibhāti yatra □
svapnē tu buddhiḥ svayamēva jāgrat
kālīnanānāvidhavāsanābhiḥ □ 98□

kartrādibhāvaṃ pratipadya rājatē
yatra svayaṃ bhāti hyayaṃ parātmā □ (pāṭhabhēdaḥ – svayañjyōtirayaṃ)
dhīmātrakōpādhiraśēṣasākṣī
na lipyatē tatkr̥takarmalēsaiḥ □ karmalēpaiḥ
yasmādasāṅgastata ēva karmabhiḥ

na lipyatē kiñchidupādhinā kṛtaiḥ □ 99□

sarvavyāpṛtikaraṇaṃ liṅgamidaṃ syāchchidātmanaḥ puṃsaḥ □
vāsyādikamiva takṣṇastēnaivātmā bhavatyasaṅgō'yam □ 100□

andhatvamandatvapaṭutvadharmāḥ
saugūnyavaigūnyavaśāddhi chakṣuṣaḥ □
bādhiryamūkatvamukhāstathaiva
śrōtrādidharmā na tu vētturātmanaḥ □ 101□

uchChvāsaniḥśvāsavijṛmbhaṇakṣu-
tprasyandanādyutkramaṇādikāḥ kriyāḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – praspandanādy)
prāṇādikarmāṇi vadanti tajñāḥ (pāṭhabhēdaḥ – tajjñāḥ)
prāṇasya dharmāvaśanāpipāsē □ 102□

antaḥkaraṇamētēṣu chakṣurādiṣu varṣmaṇi □
ahamityabhimānēna tiṣṭhatyābhāsatejasā □ 103□

ahaṅkāraḥ sa vijñēyaḥ kartā bhōktābhimānyayam □
sattvādiguṇayōgēna chāvasthātrayamaśnutē □ 104□ (pāṭhabhēdaḥ –
yōgēnāvasthātritayamaśnutē)

viṣayāṇāmānukūlyē sukhī duḥkhī viparyayē □
sukhaṃ duḥkhaṃ cha taddharmaḥ sadānandasya nātmanaḥ □ 105□

ātmārthatvēna hi prēyānviṣayō na svataḥ priyaḥ □
svata ēva hi sarvēśāmātmā priyatamō yataḥ □
tata ātmā sadānandō nāsyā duḥkhaṃ kadāchana □ 106□

yatsuṣuptau nirviṣaya ātmānandō'nubhūyatē □
śrutiḥ pratyakṣamaitihyamanumānaṃ cha jāgrati □ 107□

avyaktanāmnī paramēśaśaktiḥ
anādyavidyā triguṇātmikā parā □
kāryānumēyā sudhiyaiva māyā
yayā jagatsarvamideṃ prasūyatē □ 108□

sannāpyasannāpyubhayātmikā nō
bhinnāpyabhinnāpyubhayātmikā nō □
sāṅgāpyanaṅgā hyubhayātmikā nō (pāṭhabhēdaḥ – anaṅgāpyubhayātmikā)
mahādbhutā'nirvachanīyarūpā □ 109□

śuddhādvayabrahmavibōdhanāśyā
sarpabhramō rajjuvivēkatō yathā □

rajastamaḥsattvamiti prasiddhā
guṇāstadīyāḥ prathitaiḥ svakāryaiḥ □ 110□

vikṣēpaśaktī rajasāḥ kriyātmikā
yataḥ pravṛttiḥ prasṛtā purāṇī □
rāgādayō'syāḥ prabhavanti nityam
duḥkhādayō yē manasō vikārāḥ □ 111□

kāmaḥ krōdhō lōbhadambhādyasūyā (pāṭhabhēdaḥ – lōbhadambhābhyasūyā)
ahaṅkāērśyāmatsarādyāstu ghōrāḥ □
dharmā ētē rājasāḥ pumpravṛtti-
ryasmādēṣā tadrajō bandhahētuḥ □ 112□ (pāṭhabhēdaḥ – yasmādētattadrajō)

ēṣā"vṛtirnāma tamōguṇasya
śaktirmayā vastvavabhāsatē'nyathā □ śaktiryayā
saiṣā nidānam puruṣasya saṃsṛtēḥ
vikṣēpaśaktēḥ pravaṇasya hētuḥ □ 113□ (pāṭhabhēdaḥ – prasarasya)

prajñāvānapi paṇḍitō'pi chaturō'pyatyantasūkṣmātmadrḡ- (pāṭhabhēdaḥ –
sūkṣmārthadrḡ)
vyālīḍhastamasā na vētti bahudhā sambōdhitō'pi sphuṭam □
bhrāntyārōpitamēva sādhu kalayatyālambatē tadguṇān
hantāsau prabalā durantatamasāḥ śaktirmahatyāvṛtiḥ □ 114□

abhāvanā vā viparītabhāvanā'- (pāṭhabhēdaḥ – viparītabhāvanā)
sambhāvanā vipratipattirasyāḥ □
saṃsargayuktaḥ na vimuñchati dhruvaḥ
vikṣēpaśaktiḥ kṣapayatyajasram □ 115□

ajñānamālasya jaḍatvanidrā-
pramādamūḍhatvamukhāstamōguṇāḥ □
ētaiḥ prayuktō na hi vētti kiñchit
nidrāluvatstambhavadēva tiṣṭhati □ 116□

sattvaḥ viśuddhaḥ jalavattathāpi
tābhyāḥ militvā saraṇāya kalpatē □
yatrātmabimbaḥ pratibimbataḥ san
prakāśayatyarka ivākhilaḥ jaḍam □ 117□

miśrasya sattvasya bhavanti dharmāḥ
tvamānitādyā niyamā yamādyāḥ □
śraddhā cha bhaktiścha mumukṣutā cha
daivī cha sampattirasannivṛttiḥ □ 118□

viśuddhasattvasya guṇāḥ prasādaḥ
svātmānubhūtiḥ paramā praśāntiḥ □
tṛptiḥ prahaṛṣaḥ paramātmaniṣṭhā
yayā sadānandarasaṃ samṛchChati □ 119□

avyaktamētattriguṇairniruktaṃ
tatkāraṇaṃ nāma śarīramātmanaḥ □
suśuptirētasya vibhaktyavasthā
pralīnasarvēndriyabuddhivṛttiḥ □ 120□

sarvaprakārapramitipraśāntiḥ
bījātmanāvasthitirēva buddhēḥ □
suśuptirētasya kila pratītiḥ (pāṭhabhēdaḥ – suśuptiratrāsya)
kiñchinna vēdmīti jagatprasiddhēḥ □ 121□

dēhēndriyaprāṇamanō'hamādayaḥ
sarvē vikārā viśayāḥ sukhādayaḥ □
vyōmādibhūtānyakhilaṃ cha viśvaṃ
avyaktaparyantamidaṃ hyanātmā □ 122□

māyā māyākāryaṃ sarvaṃ mahadādidēhaparyantam □
asadidamanātmatattvaṃ viddhi tvaṃ marumarīchikākālpam □ 123□

atha tē sampravakṣyāmi svarūpaṃ paramātmanaḥ □
yadvijñāya narō bandhānmuktaḥ kaivalyamaśnutē □ 124□

asti kaśchitsvayaṃ nityamahampratyayalambanaḥ □
avasthātrayasākṣī sanpañchakōśāvilakṣaṇaḥ □ 125□

yō vijānāti sakalaṃ jāgratsvapnasuśuptiṣu □
buddhitadvṛttisadbhāvamabhāvamahamityayam □ 126□

yaḥ paśyati svayaṃ sarvaṃ yaṃ na paśyati kaśchana □ (pāṭhabhēdaḥ – kiñchana)
yaśchētayati buddhyādi na tadyaṃ chētayatyayam □ 127□

yēna viśvamidaṃ vyāptaṃ yaṃ na vyāpnōti kiñchana □
ābhārūpamidaṃ sarvaṃ yaṃ bhāntamanubhātyayam □ 128□

yasya sannidhimātrēṇa dēhēndriyamanōdhiyaḥ □
viśayēṣu svakīyēṣu vartantē prēritā iva □ 129□

ahaṅkārādidēhāntā viśayāścha sukhādayaḥ □
vēdyantē ghaṭavadyēna nityabōdhasvarūpiṇā □ 130□

ēṣō'ntarātmā puruṣaḥ purāṇō
nirantarākhaṇḍasukhānubhūtiḥ □
sadaikarūpaḥ pratibōdhamātrō
yēnēṣitā vāgasavaścharanti □ 131□

atraiva sattvātmani dhīguhāyāṃ
avyākṛtākāśa uśatprakāśaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – uruprakāśaḥ)
ākāśa uchchai ravivatprakāśatē
svatējasā viśvamidaṃ prakāśayan □ 132□

jñātā manō'haṅkṛtīvikriyāṇāṃ
dēhēndriyaprāṇakṛtakriyāṇām □
ayō'gnivattānanuvartamānō
na chēṣṭatē nō vikarōti kiñchana □ 133□

na jāyatē nō mriyatē na vardhatē
na kṣīyatē nō vikarōti nityaḥ □
vilīyamānē'pi vapuṣyamuṣmi-
nna līyatē kumbha ivāmbaramḥ svayam □ 134□

prakṛtīvikṛtibhinnaḥ śuddhabōdhasvabhāvaḥ
sadasadidamaśēṣaṃ bhāsayannirviśēṣaḥ □
vilasati paramātmā jāgradādiśvavasthā-
svahamahamiti sākṣātsākṣirūpēṇa buddhēḥ □ 135□

niyamitamanasāmumḥ tvaṃ svamātmānamātma-
nyayamahamiti sākṣādviddhi buddhiprasādāt □
janimaraṇatarāṅgāpārasaṃsārasindhūṃ
pratara bhava kṛtārthō brahmarūpēṇa saṃsthaḥ □ 136□

atrānātmānyahamiti matirbandha ēṣō'sya puṃsaḥ
prāptō'jñānājjananamaraṇaklēśasampātahētuḥ □
yēnaivāyaṃ vapuridamasatsatyamityātmabuddhyā
puṣyatyukṣatyavati viśayaistantubhiḥ kōśakṛdvat □ 137□

atasmimṣṭadbuddhiḥ prabhavati vimūḍhasya tamasā
vivēkābhāvādvai sphurati bhujagē rajjudhiṣaṇā □
tatō'narthavrātō nipatati samādāturadhikaḥ
tatō yō'sadgrāhaḥ sa hi bhavati bandhaḥ śarṇu sakhē □ 138□

akhaṇḍanityādvayabōdhaśaktyā
sphurantamātmānāmanantavaibhavam □
samāvṛṇōtyāvṛtiśaktirēṣā

tamōmayī rāhurivārkabimbam □ 139□

tirōbhūtē svātmanyamalataratējōvati pumān
anātmānaṃ mōhādahamiti śarīraṃ kalayati □
tataḥ kāmākrodhaprabhṛtibhiraṃ bandhanaguṇaiḥ (pāṭhabhēdaḥ -
bandhakaguṇaiḥ)
paraṃ vikṣēpākhyā rajasa uruśaktirvyathayati □ 140□

mahāmōhagrāhagrasanagalitātmāvagamanō
dhiyō nānāvasthāṃ svayamabhinayaṃstadguṇatayā □ (pāṭhabhēdaḥ - nānāvasthāḥ)
apārē saṃsārē viṣayaviṣapūrē jalaṇidhau
nimajyōnmajyāyaṃ bhramati kumatīḥ kutsitagatīḥ □ 141□

bhānuprabhāsañjanitābhrapaṅktiḥ
bhānuṃ tirōdhāya vijṛmbhatē yathā □
ātmōditāhaṅkṛtirātmatattvaṃ
tathā tirōdhāya vijṛmbhatē svayam □ 142□

kavalitadinanāthē durdinē sāndramēghaiḥ
vyathayati himajhañjhāvāyurugrō yathaitān □
aviratamasā”tmanyāvṛtē mūḍhabuddhiṃ
kṣapayati bahuduḥkhaistīvravikṣēpaśaktiḥ □ 143□

ētābhyāmēva śaktibhyāṃ bandhaḥ puṃsaḥ samāgataḥ □
yābhyāṃ vimōhitō dēhaṃ matvā”tmānaṃ bhramatyayam □ 144□

bījaṃ saṃsṛtibhūmijasya tu tamō dēhātmadhīraṅkurō
rāgaḥ pallavamambu karma tu vapuḥ skandhō’savaḥ śākhikāḥ □
agrāṇīndriyasamhatischa viṣayāḥ puṣpāṇi duḥkhaṃ phalaṃ
nānākarmasamudbhavaṃ bahavidhaṃ bhōktātra jīvaḥ khagaḥ □ 145□

ajñānamūlō’yamanātmabandhō
naisargikō’nādirananta īritaḥ □
janmāpyayavyādhiparādīduḥkha-
pravāhapātaṃ janayatyamuṣya □ 146□

nāstrairna śastrairanilēna vahninā
Chēttuṃ na śakyō na cha karmakōṭibhiḥ □
vivēkavijñānamahāsinā vinā
dhātuḥ prasādēna śītēna mañjunā □ 147□

śrutipramāṇaikamatēḥ svadharmā
niṣṭhā tayavātmaviśuddhirasya □

viśuddhabuddhēḥ paramātmavēdanam
tēnaiva saṃsārasamūlanāśaḥ □ 148□

kōśairannamayādyaiḥ pañchabhirātmā na saṃvṛtō bhāti □
nijaśaktisamutpannaiḥ śaivālapaṭalairivāmbu vāpīstham □ 149□

tachChaivālāpanayē samyak salilam pratīyatē śuddham □
tṛṣṇāsantāpaharam sadyaḥ saukhyapradam param puṃsaḥ □ 150□

pañchānāmapī kōśānāmapavādē vibhātyayam śuddhaḥ □
nityānandaikarasaḥ pratyagrūpaḥ paraḥ svayañjyōtiḥ □ 151□

ātmānātmavivēkaḥ kartavyō bandhamuktayē viduṣā □
tēnaivānandī bhavati svam vijñāya sachchidānandam □ 152□

muñjādiṣīkāmiva dṛśyavargāt
pratyāñchamātmānamasaṅgamakriyam □
vivichya tatra pravilāpya sarvam
tadātmanā tiṣṭhati yaḥ sa muktaḥ □ 153□

dēhō'yamannabhavanō'nnamayastu kōśa- (pāṭhabhēdaḥ - kōśō)
śchānnēna jīvati vinaśyati tadvihīnaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - hyannēna)
tvakcharmamāṃsarudhirāsthipurīṣarāśi-
rnāyam svayam bhavitumarhati nityaśuddhaḥ □ 154□

pūrvam janēradhimṛtērapī nāyamasti (pāṭhabhēdaḥ - janērapimṛtēratha)
jātakṣaṇaḥ kṣaṇaguṇō'niyatasvabhāvaḥ □
naikō jaḍaścha ghaṭavatparidṛśyamānaḥ
svātmā katham bhavati bhāvavikāravēttā □ 155□

pāṇipādādīmāndēhō nātmā vyaṅgē'pi jīvanāt □
tattachChaktēranāśāchcha na niyamyō niyāmakāḥ □ 156□

dēhataddharmatatkarmatadavasthādisākṣiṇaḥ □
sata ēva svataḥsiddham tadvailakṣaṇyamātmanāḥ □ 157□

śalyarāśirmāṃsaliptō malapūrṇō'tikaśmalaḥ □
katham bhavēdayam vēttā svayamētadvilakṣaṇaḥ □ 158□

tvañmāṃsamēdō'sthipurīṣarāśā-
vahammatim mūḍhajānaḥ karōti □
vilakṣaṇam vētti vichāraśīlō
nijasvarūpaṃ paramārthabhūtam □ 159□

dēhō'hamityēva jaḍasya buddhiḥ
dēhē cha jīvē viduṣastvahandhīḥ □
vivēkavijñānavatō mahātmanō
brahmāhamityēva matiḥ sadātmani □ 160□

atrātmabuddhiḥ tyaja mūḍhabuddhē
tvañmāṃsamēdō'sthipurīṣarāśau □
sarvātmani brahmaṇi nirvikalpē
kuruṣva śāntiḥ paramāṃ bhajasva □ 161□

dēhēndriyādāvasati bhramōditāḥ
vidvānahantāḥ na jahāti yāvat □
tāvanna tasyāsti vimuktivārtā-
pyastvēṣa vēdāntanayāntadarśī □ 162□

Chāyāśarīrē pratibimbagātrē
yatsvapnadēhē hṛdi kalpitāṅgē □
yathātmabuddhistava nāsti kāchi-
jjīvachCharīrē cha tathaiva mā'stu □ 163□

dēhātmadhīrēva nṛṇāmasaddhiyāḥ
janmādiduḥkhaprabhavyasya bījam □
yatastatastvaḥ jahi tāḥ prayatnāt
tyaktē tu chittē na punarbhavāśā □ 164□

karmēndriyaiḥ pañchabhirañchitō'yaḥ
prāṇō bhavētpṛāṇamayastu kōśaḥ □

yēnātmavānannamayō'nupūrṇaḥ
pravartatē'sau sakalakriyāsu □ 165□

naivātmāpi prāṇamayō vāyuvikārō (pāṭhabhēdaḥ – naivātmāyaḥ)
gantā'gantā vāyuvadantarbahirēṣaḥ □
yasmātkiñchitkvāpi na vēttīṣṭamaniṣṭaḥ
svaḥ vānyaḥ vā kiñchana nityaḥ paratantraḥ □ 166□

jñānēndriyāṇi cha manaścha manōmayāḥ syāt
kōśō mamāhamiti vastuvikalpahētuḥ □
sañjñādibhēdakalanākalitō balīyāḥ-
statpūrvakōśamabhipūrya vijṛmbhatē yaḥ □ 167□ (pāṭhabhēdaḥ – anupūrya)
pañchēndriyaiḥ pañchabhirēva hōṭṛbhiḥ
prachīyamānō viṣayājyadhārayā □
jājvalyamānō bahuvāsanēndhanaiḥ

manōmayāgnirdahati prapañcham □ 168□ (pāṭhabhēdaḥ – manōmayō'gnirdahati)

na hyastyavidyā manasō'tiriktā
manō hyavidyā bhavabandhahētuḥ □
tasminvinaṣṭē sakalaṃ vinaṣṭaṃ
vijṛmbhitē'sminsakalaṃ vijṛmbhatē □ 169□

svapnē'rthasūnyē sṛjati svaśaktyā
bhōktrādiviśvaṃ mana ēva sarvam □
tathaiva jāgratyapi nō viśēṣaḥ
tatsarvamētanmanasō vijṛmbhaṇam □ 170□

suṣuptikālē manasi pralīnē
naivāsti kiñchitsakalaprasiddhēḥ □
atō manaḥkalpita ēva puṃsaḥ
saṃsāra ētasya na vastutō'sti □ 171□

vāyunā"nīyatē mēghaḥ punastēnaiva nīyatē □ (pāṭhabhēdaḥ – vāyunā nīyatē mēghaḥ
punastēnaiva līyatē)
manasā kalpyatē bandhō mōkṣastēnaiva kalpyatē □ 172□

dēhādisarvaviṣayē parikalpya rāgaṃ
badhnāti tēna puruṣaṃ paśuvadguṇēna □
vairasyamatra viṣavat suvidhāya paśchād
ēnaṃ vimōchayati tanmana ēva bandhāt □ 173□

tasmānmanaḥ kāraṇamasya jantōḥ
bandhasya mōkṣasya cha vā vidhānē □
bandhasya hēturalinaṃ rajōguṇaiḥ
mōkṣasya śuddhaṃ virajastamaskam □ 174□

vivēkavairāgyaguṇātirēkā-
chChuddhatvamāsādyā manō vimuktyai □
bhavatyatō buddhimatō mumukṣō-
stābhyāṃ dṛḍhābhyāṃ bhavitavyamagrē □ 175□

manō nāma mahāvyaḅhrō viṣayāraṇyabhūmiṣu □
charatyatra na gachChantu sādhavō yē mumukṣavaḥ □ 176□

manaḥ prasūtē viṣayānaśēṣān
sthūlātmanā sūkṣmatayā cha bhōktuḥ □
śarīravarṇāśramajātibhēdān
guṇakriyāhētuphalāni nityam □ 177□

asaṅgachidrūpamamuṃ vimōhya
dēhēndriyaprāṅaguṇairnibaddhya □
ahammamēti bhramayatyajasraṃ
manaḥ svakṛtyēṣu phalōpabhuktiṣu □ 178□

adhyāsadōṣātpuruṣasya saṃsṛtiḥ (pāṭhabhēdaḥ – adhyāsayōgāt)
adhyāsabandhastvamunaiva kalpitaḥ □
rajastamōdōṣavatō'vivēkinō
janmādiduḥkhasya nidānamētat □ 179□

ataḥ prāhurmanō'vidyāṃ paṇḍitāstadvadarśinaḥ □
yēnaiva bhrāmyatē viśvaṃ vāyunēvābhramaṇḍalam □ 180□

tanmanaḥśōdhanam kāryam prayatnēna mumukṣuṇā □
viśuddhē sati chaitasminmuktiḥ karaphalāyatē □ 181□

mōkṣaikasaktyā viṣayēṣu rāgaṃ
nirmūlya sannyasya cha sarvakarma □
sachChraddhayā yaḥ śravaṇādiniṣṭhō
rajaḥsvabhāvaṃ sa dhunōti buddhēḥ □ 182□

manōmayō nāpi bhavētparātmā
hyādyantavattvātpariṇāmibhāvāt □
duḥkhātmakatvādviṣayatvahētōḥ
draṣṭā hi dṛśyātmatayā na dṛṣṭaḥ □ 183□

buddhirbuddhīndriyaiḥ sārddham savṛttiḥ kartṛlakṣaṇaḥ □
vijñānamayakōśaḥ syātpuṃsaḥ saṃsārakāraṇam □ 184□

anuvrajachchitpratibimbaśaktiḥ
vijñānasañjñāḥ prakṛtērvikāraḥ □
jñānakriyāvānahamityajasraṃ
dēhēndriyādiṣvabhimanyatē bhṛśam □ 185□

anādikālō'yamaḥṣvabhāvō
jīvaḥ samastavyavahāravōḍhā □
karōti karmāṇyapi pūrvavāsanāḥ (pāṭhabhēdaḥ – karmāṇyanu)
puṇyānyapuṇyāni cha tatphalāni □ 186□

bhuṅktē vichitrāsvapi yōniṣu vraja-
nnāyāti niryātyadha ūrdhvamēṣaḥ □
asyaiva vijñānamayasya jāgrat-
svapnādyavasthāḥ sukhaduḥkhabhōgaḥ □ 187□

dēhādiniṣṭhāśramadharmakarma-
guṇābhimānaḥ satataṃ mamēti □
vijñānakōśō'yamatiprakāśaḥ
prakṛṣṭasānnidhyavaśātparātmanaḥ □
atō bhavatyēṣa upādhirasya
yadātmadhīḥ saṃsarati bhramēṇa □ 188□

yō'yam vijñānamayaḥ prāṇēṣu hṛdi sphuratyayaṃ jyōtiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ -
sphuratsvayañjyōtiḥ)
kūṭasthaḥ sannātmā kartā bhōktā bhavatyupādhisthaḥ □ 189□

svayaṃ parichChēdamupētya buddhēḥ
tādātmyadōṣēṇa paraṃ mṛṣātmanaḥ □
sarvātmakaḥ sannapi vīkṣatē svayaṃ
svataḥ pṛthaktvēna mṛdō ghaṭāniva □ 190□

upādhisambandhavaśātparātmā
hyupādhidharmānanubhāti tadguṇaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - 'pyupādhi)
ayōvikārānavikārivahnivat
sadaikarūpō'pi paraḥ svabhāvāt □ 191□

śiṣya uvācha □
bhramēṇāpyanyathā vā'stu jīvabhāvaḥ parātmanaḥ □
tadupādhēranādītvānnānādērnāśa iṣyatē □ 192□

atō'sya jīvabhāvō'pi nityā bhavati saṃsṛtiḥ □
na nivartēta tanmōkṣaḥ kathaṃ mē śrīgurō vada □ 193□

śrīgururuvācha □
samyakprṣṭaṃ tvayā vidvansāvadhānēna tachChṛṇu □
prāmāṇikī na bhavati bhrāntyā mōhitakalpanā □ 194□

bhrāntiṃ vinā tvasaṅgasya niṣkriyasya nirākṛtēḥ □
na ghaṭētārthasambandhō nabhasō nīlatādivat □ 195□

svasya draṣṭurnirguṇasyākriyasya
pratyagbōdhānandarūpasya buddhēḥ □
bhrāntyā prāptō jīvabhāvō na satyō
mōhāpāyē nāstyavastusvabhāvāt □ 196□

yāvadbhrāntistāvadēvāsyā sattā
mithyājñānōjjrmbhitasya pramādāt □
rajivāṃ sarpō bhrāntikālīna ēva

bhrāntērnāśē naiva sarpō'pi tadvat □ 197□ (pāṭhabhēdaḥ – sarpō'sti)

anāditvamavidyāyāḥ kāryasyāpi tathēśyatē □
utpannāyāṃ tu vidyāyāmavidyakamanādyapi □ 198□

prabōdhē svapnavatsarvaṃ sahamūlaṃ vinaśyati □
anādyapīdaṃ nō nityaṃ prāgabhāva iva sphuṭam □ 199□

anādērapi vidhvaṃsaḥ prāgabhāvasya vīkṣitaḥ □
yadbuddhyupādhisambandhātparikalpitamātmani □ 200□

jīvatvaṃ na tatō'nyastu svarūpēṇa vilakṣaṇaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – tatō'nyattu)
sambandhastvātmanō buddhyā mithyājñānapuraḥsaraḥ □ 201□ (pāṭhabhēdaḥ –
sambandhaḥ svātmanō)

vinivṛttirbhavēttasya samyagjñānēna nānyathā □
brahmātmaikatvavijñānaṃ samyagjñānaṃ śrutērmatam □ 202□

tadātmānātmanōḥ samyagvivēkēnaiva sidhyati □
tatō vivēkaḥ kartavyaḥ pratyagātmasadātmanōḥ □ 203□ (pāṭhabhēdaḥ –
pratyagātmāsadātmanōḥ)

jalaṃ paṅkavadatyantaṃ paṅkāpāyē jalaṃ sphuṭam □ (pāṭhabhēdaḥ –
paṅkavadaspaṣṭam)
yathā bhāti tathātmāpi dōṣābhāvē sphuṭaprabhaḥ □ 204□

asannivṛttau tu sadātmanā sphuṭam
pratītirētasya bhavētpatīchaḥ □
tatō nirāsaḥ karaṇīya ēva
sadātmanaḥ sādvhāmādivastunaḥ □ 205□ (pāṭhabhēdaḥ – asadātmanaḥ)

atō nāyaṃ parātmā syādvijñānamayaśabdabhāk □
vikāritvājjaḍatvāchcha parichChinnatvahētutaḥ □
dṛśyatvādvyaabhichāritvānnānityō nitya iśyatē □ 206□

ānandapratibimbachumbitanurvṛttistamōjṛmbhitā
syādānandamayaḥ priyādiguṇakaḥ svēṣṭārthalābhōdayaḥ □
puṅyasyānubhavē vibhāti kṛtināmānandarūpaḥ svayaṃ
sarvō nandati yatra sādhu tanubhṛnmātraḥ prayatnaṃ vinā □ 207□ (pāṭhabhēdaḥ –
bhūtvā nandati)

ānandamayakōśasya suśuptau sphūrtirutkaṭā □
svapnajāgarayōriṣadiṣṭasandarśanādinā □ 208□

naivāyamānandamayāḥ parātmā
sōpādhikatvātprakṛtērvikārāt □
kāryatvahētōḥ sukṛtakriyāyā
vikārasaṅghātasamāhitatvāt □ 209□

pañchānāmapi kōśānām niṣēdhē yuktitaḥ śrutēḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – yuktitaḥ kṛtē)
tanniṣēdhāvadhi sākṣī bōdharūpō’vaśiṣyatē □ 210□ (pāṭhabhēdaḥ –
tanniṣēdhāvadhiḥ)

yō’yamātmā svayañjyōtiḥ pañchakōśavilakṣaṇaḥ □
avasthātrayasākṣī sannirvikārō nirañjanaḥ □
sadānandaḥ sa vijñēyaḥ svātmatvēna vipaśchitā □ 211□

śiṣya uvācha □
mithyātvēna niṣiddhēṣu kōśēṣvētēṣu pañchasa □
sarvābhāvaṃ vinā kiñchinna paśyāmyatra hē gurō □
vijñēyaṃ kimu vastvasti svātmanā”tmavipaśchitā □ 212□ (pāṭhabhēdaḥ –
svātmanātra vipaśchitā)

śrīgururuvācha □
satyamuktaṃ tvayā vidvannipuṇō’si vichāraṇē □
ahamādivikārāstē tadabhāvō’yamapyanu □ 213□ (pāṭhabhēdaḥ – ‘yamapyatha)

sarvē yēnānubhūyantē yaḥ svayaṃ nānubhūyatē □
tamātmānaṃ vēditāraṃ viddhi buddhyā susūkṣmayā □ 214□

tatsākṣikaṃ bhavēttattadyadyēnānubhūyatē □
kasyāpyananubhūtārthē sākṣitvaṃ nōpayujyatē □ 215□ (pāṭhabhēdaḥ –
nōpapadyatē)

asau svasākṣikō bhāvō yataḥ svēnānubhūyatē □
ataḥ paraṃ svayaṃ sākṣātpratyagātmā na chētarāḥ □ 216□

jāgratsvapnasuṣuptiṣu sphuṭataraṃ yō’sau samujjṛmbhatē
pratyagrūpatayā sadāhamahamityantaḥ sphurannaikadhā □ (pāṭhabhēdaḥ –
sphurannēkadhā)
nānākāravikārabhāgina imān paśyannahandhīmukhān (pāṭhabhēdaḥ – bhājina)
nityānandachidātmanā sphurati taṃ viddhi svamētaṃ hṛdi □ 217□

ghaṭōdakē bimbitamarkabimba-
mālōkya mūḍhō ravimēva manyatē □
tathā chidābhāsamupādhisamsthaṃ
bhrāntyāhamityēva jaḍō’bhimanyatē □ 218□

ghaṭaṃ jalaṃ tadgatamarkabimbaṃ
vihāya sarvaṃ vinirīkṣyatē'rkaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - divi vīkṣyatē'rkaḥ)
taṭastha ētattritayāvabhāsakaḥ (pāṭhabhēdaḥ - taṭasthitaḥ tatttri)
svayamprakāśō viduṣā yathā tathā □ 219□

dēhaṃ dhiyaṃ chitpratibimbamēvaṃ (pāṭhabhēdaḥ - chitpratibimbamētaṃ)
viśṛjya buddhau nihitaṃ guhāyām □
draṣṭāramātmānamakhaṇḍabōdhaṃ
sarvaprakāśaṃ sadasadvilakṣaṇam □ 220□

nityaṃ vibhuṃ sarvagataṃ susūkṣmaṃ
antarbahiḥśūnyamananyamātmanaḥ □
vijñāya samyañnījarūpamētat
pumān vipāpmā virajō vimṛtyuḥ □ 221□

viśōka ānandaghanō vipaśchit
svayaṃ kutaśchinna bibhēti kaśchit □
nānyō'sti panthā bhavabandhamuktēḥ
vinā svatattvāvagamaṃ mumukṣōḥ □ 222□

brahmābhinnatvavijñānaṃ bhavamōkṣasya kāraṇam □
yēnādvitīyamānandaṃ brahma sampadyatē budhaiḥ □ 223□ (pāṭhabhēdaḥ -
sampadyatē budhaḥ)

brahmabhūtastu saṃsṛtyai vidvānnāvartatē punaḥ □
vijñātavyamataḥ samyagbrahmābhinnatvamātmanaḥ □ 224□

satyaṃ jñānamanantaṃ brahma viśuddhaṃ paraṃ svataḥsiddham □
nityānandaikarasaṃ pratyagabhinnaṃ nirantaraṃ jayati □ 225□

sadidaṃ paramādvaitaṃ svasmādanyasya vastunō'bhāvāt □
na hyanyadasti kiñchit samyak paramārthatattvabōdhadaśāyām □ 226□
(pāṭhabhēdaḥ - paratattvabōdhasudaśāyām)

yadidaṃ sakalaṃ viśvaṃ nānārūpaṃ pratītamajñānāt □
tatsarvaṃ brahmaiva pratyastāśēṣabhāvanādōṣam □ 227□

mṛtkāryabhūtō'pi mṛdō na bhinnaḥ
kumbhō'sti sarvatra tu mṛtsvarūpāt □
na kumbharūpaṃ pṛthagasti kumbhaḥ
kutō mṛṣā kalpitanāmamātraḥ □ 228□

kēnāpi mṛdbhinnatayā svarūpaṃ
ghaṭasya sandarśayituṃ na śakyatē □
atō ghaṭaḥ kalpita ēva mōhā-
nmṛdēva satyaṃ paramārthabhūtam □ 229□

sadbrahmakāryaṃ sakalaṃ sadēvaṃ (pāṭhabhēdaḥ – sadaiva)
tanmātramētanna tatō'nyadasti □ (pāṭhabhēdaḥ – sanmātramētanna)
astīti yō vakti na tasya mōhō
vinirgatō nidritavatprajalpaḥ □ 230□

brahmaivēdaṃ viśvamityēva vāṇī
śrautī brūtē'tharvaniṣṭhā variṣṭhā □
tasmādētadbrahmamātraṃ hi viśvaṃ
nādhiṣṭhānādbhinnatā'rōpitasya □ 231□

satyaṃ yadi syāj jagadētadātmanō'
nantattvahānirnigamāpramāṇatā □
asatyavāditvamapīśituḥ syā-
nnaitattrayaṃ sādhu hitaṃ mahātmanām □ 232□

īśvarō vastutattvajñō na chāhaṃ tēṣvavasthitaḥ □
na cha matsthāni bhūtānītyēvamēva vyachīkr̥pat □ 233□ (pāṭhabhēdaḥ –
vyachīkathat)

yadi satyaṃ bhavēdviśvaṃ suṣuptāvupalabhyatām □
yannōpalabhyatē kiñchidatō'satsvapnavanmṛṣā □ 234□

ataḥ pṛthāñnāsti jagatparātmanaḥ
pṛthakpratīstistu mṛṣā guṇādivat □ guṇāhivat
ārōpitasyaṣṭi kimarthavattā'-
dhiṣṭhānamābhāti tathā bhramēṇa □ 235□

bhrāntasya yadyadbhramataḥ pratītaṃ
brahmaiva tattadrajataṃ hi śuktiḥ □
idantayā brahma sadaiva rūpyatē (pāṭhabhēdaḥ – sadēva)
tvārōpitaṃ brahmaṇi nāmamātraṃ □ 236□

ataḥ paraṃ brahma sadadvitīyaṃ
viśuddhavijñānaghanam nirañjanam □
praśāntamādyantavihīnamakriyaṃ
nirantarānandarāśasvarūpam □ 237□

nirastamāyākṛtasarvabhēdam
nityaṃ sukhaṃ niṣkalamapramēyam □ (pāṭhabhēdaḥ – nityaṃ dhruvaṃ)
arūpamavyaktamanākhyamavyayaṃ
jyōtiḥ svayaṃ kiñchididaṃ chakāsti □ 238□

jñātṛjñēyajñānaśūnyamanantaṃ nirvikalpakam □
kēvalākhaṇḍachinmātraṃ paraṃ tattvaṃ vidurbudhāḥ □ 239□

ahēyamanupādēyaṃ manōvāchāmagōcharam □
apramēyamanādyantaṃ brahma pūrṇamahāṃ mahaḥ □ 240□ (pāṭhabhēdaḥ –
pūrṇaṃ mahanmahaḥ)

tattvampadābhyāmabhidhīyamānayōḥ
brahmātmanōḥ śōdhitayōryadīttham □ (pāṭhabhēdaḥ – śōdhitayōryadittham)
śrutya tayōstattvamasīti samyag
ēkatvamēva pratipādyatē muhuḥ □ 241-

ēkyam tayōrlakṣitayōrna vāchyayōḥ
nigadyatē'nyōnyaviruddhadharminōḥ □
khadyōtabhānvōriva rājabhṛtyayōḥ
kūpāmburāśyōḥ paramāṇumērvōḥ □ 242□

tayōrvirōdhō'yamupādhikalpitō
na vāstavaḥ kaśchidupādhirēśaḥ □
īśasya māyā mahadādikāraṇaṃ
jīvasya kāryaṃ śarṇu pañchakōśam □ 243□ (pāṭhabhēdaḥ – pañchakōśāḥ)

ētāvupādhī parajīvayōstayōḥ
samyañnirāsē na parō na jīvaḥ □
rājyaṃ narēndrasya bhaṭasya khēṭak-
stayōrapōhē na bhaṭō na rājā □ 244□

athāta ādēśa iti śrutiḥ svayaṃ
niṣēdhati brahmaṇi kalpitaṃ dvayam □
śrutipramāṇānuḡrhitabōdhā- (pāṭhabhēdaḥ – pramāṇānuḡrhitayuktyā)
ttayōrnirāsaḥ karaṇīya ēva □ 245□

nēdaṃ nēdaṃ kalpitatvāna satyaṃ
rajjudṛṣṭavyālavatsvapnavachcha □ (pāṭhabhēdaḥ – rajjau)
itthaṃ dṛśyaṃ sādhuuyuktyā vyapōhya
jñēyaḥ paśchādēkabhāvastayōryaḥ □ 246□

tatastu tau lakṣaṇayā sulakṣyau
tayōrakhaṇḍaikarasatvasiddhayē □
nālaṃ jahatyā na tathā'jahatyā
kintūbhayārthātmikayaiva bhāvyaṃ □ 247□ (pāṭhabhēdaḥ – bhayārthaikatayaiva)

sa dēvadattō'yamitīha chaikatā
viruddhadharmāṃśamapāśya kathyatē □
yathā tathā tattvamasītivākyē
viruddhadharmānubhayatra hitvā □ 248□

saṃlakṣya chinmātratayā sadātmanōḥ
akhaṇḍabhāvaḥ parichīyatē budhaiḥ □
ēvaṃ mahāvākyaśatēna kathyatē
brahmātmanōraikyamakhaṇḍabhāvaḥ □ 249□

asthūlamityētadasannirasya
siddhaṃ svatō vyōmavadapratarkyam □
atō mṛṣāmātramidaṃ pratītaṃ
jahīhi yatsvātmatayā gṛhītaṃ □
brahmāhamityēva viśuddhabuddhyā
viddhi svamātmānamakhaṇḍabōdham □ 250□

mṛtkāryaṃ sakalaṃ ghaṭādi satataṃ mṛnmātramēvāhitaṃ (pāṭhabhēdaḥ –
mṛnmātramēvābhitaḥ)
tadvatsajjanitaṃ sadātmakamidaṃ sanmātramēvākhilam □
yasmānnāsti sataḥ paraṃ kimapi tatsatyam sa ātmā svayaṃ
tasmāttattvamasi praśāntamamalaṃ brahmādvayaṃ yatparam □ 251□

nidrākālpitadēśakālaviṣayajñātrādi sarvaṃ yathā
mithyā tadvadihāpi jāgrati jagatsvājñānakāryatvataḥ □
yasmādēvamidaṃ śarīrakaraṇaprāṇāhamādyapyasat
tasmāttattvamasi praśāntamamalaṃ brahmādvayaṃ yatparam □ 252□

yatra bhrāntyā kalpitaṃ tadvivēkē (pāṭhabhēdaḥ – yadvivēkē)
tattanmātraṃ naiva tasmādvibhinnaṃ □
svapnē naṣṭaṃ svapnaviśvaṃ vichitraṃ
svasmādbhinnaṃ kinnu dṛṣṭaṃ prabōdhē □ 253□

jātinītikulagōtradūragaṃ
nāmarūpaguṇadōṣavarjitam □
dēśakālaviṣayātivarti yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 254□

yatparam sakalavāgagōcharaṃ
gōcharaṃ vimalabōdhachakṣuṣaḥ □
śuddhachidghanamanādi vastu yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 255□

ṣaḍbhirūrmibhirayōgi yōgihṛd-
bhāvitam na karaṇairvibhāvitam □
buddhyavēdyamanavadyamasti yad (pāṭhabhēdaḥ – bhūti yad)
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 256□

bhrāntikalpitajagatkalāśrayaṃ
svāśrayaṃ cha sadasadvilakṣaṇam □
niṣkalaṃ nirupamānavaddhi yad (pāṭhabhēdaḥ – nirupamānamṛddhimat)
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 257□

janmavṛddhipariṇatyapakṣaya-
vyādhināśanavihīnamavyayam □
viśvasṛṣṭyavavighātakāraṇam (pāṭhabhēdaḥ – vanaghātakāraṇam)
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 258□

astabhēdamanapāstalakṣaṇam
nistaraṅgajalarāśiniśchalam □
nityamuktamavibhaktamūrti yad
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 259□

ēkamēva sadanēkakāraṇam
kāraṇāntaranirāsyakāraṇam □ (pāṭhabhēdaḥ – sakāraṇam)
kāryakāraṇavilakṣaṇam svayaṃ
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 260□

nirvikalpakamanalpamakṣaraṃ
yatṣarākṣaravilakṣaṇam param □
nityamavyayasukhaṃ nirañjanaṃ
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 261□

yadvibhāti sadanēkadhā bhramā-
nnāmarūpaguṇavikriyātmanā □
hēmavatsvayamavikriyaṃ sadā
brahma tattvamasi bhāvayātmani □ 262□

yachchakāstyanaparam parātparam
pratyagēkarasamātmalakṣaṇam □
satyachitsukhamanantamavyayam

brahma tattvamasī bhāvayātmani □ 263□

uktamarthamimamātmani svayaṃ

bhāvayētpṛathitayuktibhirdhiyā □ (pāṭhabhēdaḥ – bhāvaya pṛathita)

saṃśayādirahitaṃ karāmbuvat

tēna tattvanigamō bhaviṣyati □ 264□

sambōdhamātraṃ pariśuddhatattvaṃ (pāṭhabhēdaḥ – svaṃ bōdhamātraṃ)

vijñāya saṅghē nṛpavachcha sainyē □

tadāśrayaḥ svātmani sarvadā sthitō (pāṭhabhēdaḥ – tadātmanaivātmani)

vilāpaya brahmaṇi viśvajātam □ 265□ (pāṭhabhēdaḥ – drśyajātam)

buddhau guhāyāṃ sadasadvilakṣaṇaṃ

brahmāsti satyaṃ paramadvitīyaṃ □

tadātmanā yō'tra vasēdguhāyāṃ

punarna tasyāṅgaguhāpravēśaḥ □ 266□

jñātē vastunyapi balavatī vāsanā'nādirēṣā

kartā bhōktāpyahamiti dṛḍhā yā'sya saṃsārahētuḥ □

pratyagdr̥ṣṭyā'tmani nivasatā sāpanēyā prayatnā-

nmuktiṃ prāhustadiha munayō vāsanātānavāṃ yat □ 267□

ahaṃ mamēti yō bhāvō dēhākṣādāvanātmani □

adhyāsō'yaṃ nirastavyō viduṣā svātmaniṣṭhayā □ 268□

jñātvā svaṃ pratyagātmānaṃ buddhitadvṛttisākṣiṇaṃ □

sō'hamityēva sadvṛtṭyā'nātmānyātmamatim jahi □ 269□

lōkānuvartanaṃ tyaktvā tyaktvā dēhānuvartanaṃ □

śāstrānuvartanaṃ tyaktvā svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 270□

lōkavāsanayā jantōḥ śāstravāsanayāpi cha □

dēhavāsanayā jñānaṃ yathāvannaiva jāyatē □ 271

saṃsārakārāgrhamōkṣamichChō-

rayōmayāṃ pādanibandhaśarṅkhalam □ (pāṭhabhēdaḥ – nibaddha)

vadanti tajjñāḥ paṭu vāsanātrayaṃ

yō'smādvimuktaḥ samupaiti muktim □ 272□

jalādisaṃsargavaśātprabhūta- (pāṭhabhēdaḥ – jalādisamparkavaśāt)

durgandhadhūtā'garudivyaṃvāsanā □

saṅgharṣaṇēnaiva vibhāti samya-

gvidhūyamānē sati bāhyagandhē □ 273□

antaḥśritānantadurantavāsanā-
dhūliviliptā paramātmavāsanā □
prajñātisaṅgharṣaṇatō viśuddhā
pratīyatē chandanagandhavat sphuṭam □ 274□ (pāṭhabhēdaḥ - sphuṭā)

anātmavāsanājālaistirōbhūtātmavāsanā □
nityātmaniṣṭhayā tēṣāṃ nāsē bhāti svayaṃ sphuṭam □ 275□ (pāṭhabhēdaḥ - sphuṭā)

yathā yathā pratyagavasthitaṃ manaḥ
tathā tathā muñchati bāhyavāsanām □ (pāṭhabhēdaḥ - bāhyavāsanāḥ)
niḥśēṣamōkṣē sati vāsanānām
ātmānubhūtiḥ pratibandhaśūnyā □ 276□

svātmanyēva sadā sthivā manō naśyati yōginaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - sthityā)
vāsanānām kṣayaśchātaḥ svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 277□

tamō dvābhyāṃ rajaḥ sattvātsattvaṃ śuddhēna naśyati □
tasmātsattvamavaṣṭabhya svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 278□

prārabdham puṣyati vapuriti niśchitya niśchalaḥ □
dhairyamālambya yatnēna svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 279□

nāham jīvaḥ paraṃ brahmēyatadvyāvṛttipūrvakam □
vāsanāvēgataḥ prāptasvādhyāsāpanayaṃ kuru □ 280□

śrutyā yuktyā svānubhūtyā jñātvā sārvaṭmyamātmanaḥ □
kvachidābhāsataḥ prāptasvādhyāsāpanayaṃ kuru □ 281□

anādānavisargābhyāmīṣannāsti kriyā munēḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - annādānavisargā)
tadēkaniṣṭhayā nityaṃ svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 282□

tattvamasyādivākyōtthabrahmātmaikatvabōdhataḥ □
brahmaṇyātmatvadārḍhyāya svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 283□

ahambhāvasya dēhē'sminniḥśēṣavilayāvadhi □
sāvadhānēna yuktātmā svādhyāsāpanayaṃ kuru □ 284□

pratītirjīvajagatōḥ svapnavadbhāti yāvatā □
tāvannirantaraṃ vidvansvādhyāsāpanayaṃ kuru □ 285□

nidrāyā lōkavārtāyāḥ śabdādērapī vismṛtēḥ □
kvachinnāvasaraṃ dattvā chintayātmānamātmani □ 286□

mātāpitrōrmaḷōdbhūtaṃ malamāṃsamayaṃ vapuḥ □
tyaktvā chāṇḍālavaddūraṃ brahmībhūya kṛtī bhava □ 287□

ghaṭākāśaṃ mahākāśa ivātmānaṃ parātmani □
vilāpyākhaṇḍabhāvēna tūṣṇī bhava sadā munē □ 288 □ (pāṭhabhēdaḥ - tūṣṇīm)

svaparakāśamadhiṣṭhānaṃ svayambhūya sadātmanā □
brahmāṇḍamapi piṇḍāṇḍaṃ tyajyatāṃ malabhāṇḍavat □ 289 □

chidātmani sadānandē dēhārūḍhāmahandhiyam □
nivēśya liṅgamutsrjya kēvalō bhava sarvadā □ 290 □

yatraiṣa jagadābhāsō darpaṇāntaḥ puraṃ yathā □
tadbrahmāhamiti jñātvā kṛtakṛtyō bhaviṣyasi □ 291 □

yatsatyabhūtaṃ nijarūpamādyam
chidadvayānandamarūpamakriyam □
tadētya mithyāvapurutsrjēta (pāṭhabhēdaḥ - srjaita)
śailūṣavadvēṣamupāttamātmanaḥ □ 292 □

sarvātmanā dṛśyamidaṃ mṛṣaiva
naivāhamarthaḥ kṣaṇikatvadarśanāt □
jānāmyaham sarvamiti pratītiḥ
kutō'hamādēḥ kṣaṇikasya sidhyēt □ 293 □

ahampadārthastvahamādisākṣī
nityaṃ suṣuptāvapi bhāvadarśanāt □
brūtē hyajō nitya iti śrutiḥ svayaṃ
tatpratyagātmā sadasadvilakṣaṇaḥ □ 294 □

vikāriṇāṃ sarvavikāravēttā
nityāvikārō bhavituṃ samarhati □ (pāṭhabhēdaḥ - nityō'vikārō)
manōrathasvapnasuṣuptiṣu sphuṭaṃ
punaḥ punardṛṣṭamasattvamētayōḥ □ 295 □

atō'bhimānaṃ tyaja māṃsapiṇḍē
piṇḍābhimāninyapi buddhikalpitē □
kālatrayābādhyamakhaṇḍabōdhaṃ
jñātvā svamātmānamupaihi śāntim □ 296 □

tyajābhimānaṃ kulagōtranāma-
rūpāśramēṣvārdrāśavāśritēṣu □
liṅgasya dharmānapi kartṛtādīṃ-
styaktvā bhavākhaṇḍasukhasvarūpaḥ □ 297 □

santyanyē pratibandhāḥ puṃsaḥ saṃsārahētavō dṛṣṭāḥ □
tēṣāmēvaṃ mūlaṃ prathamavikārō bhavatyahaṅkāraḥ □ 298□ (pāṭhabhēdaḥ -
tēṣāmēṣāṃ)

yāvatsyātsvasya sambandhō'haṅkāreṇa durātmanā □
tāvanna lēśamātrāpi muktivārtā vilakṣaṇā □ 299□

ahaṅkāragrahānmuktaḥ svarūpamupapadyatē □
chandradadvimalaḥ pūrṇaḥ sadānandaḥ svayamprabhaḥ □ 300□

yō vā purē sō'hamiti pratītō (pāṭhabhēdaḥ - puraiṣō'hamiti)
buddhyā prakṛptastamasā'timūḍhayā □ (pāṭhabhēdaḥ - buddhyā'viviktastamasā)
tasyaiva niḥśēṣatayā vināśē
brahmātmabhāvaḥ pratibandhaśūnyaḥ □ 301□

brahmānandanidhirmahābalavatā'haṅkāraghōrāhinā
saṃvēṣṭyātmani rakṣyatē guṇamayaiśchaṇḍēstribhirmastakaiḥ (pāṭhabhēdaḥ -
chaṇḍai)
vijñānākhyamahāsinā śrutimatā vichChidya śīrṣatrayaṃ (pāṭhabhēdaḥ - dyutimatā)
nirmūlyāhimimaṃ nidhiṃ sukhakaraṃ dhīrō'nubhōktuṅkṣamaḥ □ 302□

yāvadvā yatkiñchidviṣadōṣasphūrtirasti chēddēhē □
kathamārōgyāya bhavēttadvadahantāpi yōginō muktyai □ 303□

ahamō'tyantaniṣṭyā tatkṛtanānāvikalpasamhṛtyā □
pratyaktattvavivēkādidadamahasmīti vindatē tattvam □ 304□ (pāṭhabhēdaḥ -
vivēkādayam)

ahaṅkāre kartaryahamiti matiṃ muñcha sahasā (pāṭhabhēdaḥ -
ahaṅkartaryasminnahamiti)
vikārātmanyātmapratiḥhalajuṣi svasthitimuṣi □
yadadhyāśātpṛāptā janimṛtijarāduḥkhabahulā
pratīchaśchinmūrtēstava sukhatanōḥ saṃsṛtiriyam □ 305□

sadaikarūpasya chidātmanō vibhō-
rānandamūrtēranavadyakīrtēḥ □
naivānyathā kvāpyavikāriṇastē
vināhamadhyāsamamuṣya saṃsṛtiḥ □ 306□

tasmādahaṅkāramimaṃ svaśatruṃ
bhōkturgalē kaṇṭakavatpratītam □
vichChidya vijñānamahāsinā sphuṭaṃ
bhuṅkṣvātmasāmrajyasukhaṃ yathēṣṭam □ 307□

tatō'hamādērvinivartya vṛttiṃ
santyaktarāgaḥ paramārthalābhāt □
tūṣṇīm samāssvātmasukhānubhūtyā
pūrṇātmanā brahmaṇi nirvikalpaḥ □ 308□

samūlakṛttō'pi mahānaḥ punaḥ
vyullēkhitaḥ syādyadi chētasā kṣaṇam □
sañjīvyā vikṣēpaśataṃ karōti
nabhasvatā prāvṛṣi vāridō yathā □ 309□

nigṛhya śatrōrahamō'vakāśaḥ
kvachinna dēyō viṣayānuchintayā □
sa ēva sañjīvanahēturasya
prakṣīṇajambīratarōrivāmbu □ 310□

dēhātmanā samsthita ēva kāmī
vilakṣaṇaḥ kāmaitā kathaṃ syāt □
atō'rthasandhānaparatvamēva
bhēdaprasaktyā bhavabandhahētuḥ □ 311□

kāryappravardhanādbījappravṛddhiḥ paridṛśyatē □
kāryanāsādbījanāsastasmātkāryaṃ nirōdhayēt □ 312□

vāsanāvṛddhitaḥ kāryaṃ kāryavṛddhyā cha vāsanā □
vardhatē sarvathā puṃsaḥ saṃsārō na nivartatē □ 313□

saṃsārabandhavichChittyai tad dvayaṃ pradahēdyatiḥ □
vāsanāvṛddhirētābhyāṃ chintayā kriyayā bahiḥ □ 314□ (pāṭhabhēdaḥ - vāsanā
prēryatē hyantaḥ)

tābhyāṃ pravardhamānā sā sūtē saṃsṛtimātmanaḥ □
trayāṇāṃ cha kṣayōpāyaḥ sarvāvasthāsu sarvadā □ 315□

sarvatra sarvataḥ sarvabrahmamātrāvalōkanaiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - mātrāvalōkanam)
sadbhāvavāsanādārḍhyāttatrayaṃ layamaśnutē □ 316□

kriyānāsē bhavēchchintānāsō'smādvāsanākṣayaḥ □
vāsanāprakṣayō mōkṣaḥ sā jīvanmuktiriṣyatē □ 317□ (pāṭhabhēdaḥ - sa)

sadvāsanāsphūrtivijṛmbhaṇē sati
hyasau vilīnāpyahamādivāsanā □ (pāṭhabhēdaḥ - vilīnā tvahamādivāsanā)
atiprakṣṭāpyaruṇaprabhāyāṃ
vilīyatē sādhu yathā tamisrā □ 318□

tamastamaḥkāryamanarthajālaṃ
na dṛśyatē satyuditē dinēśē □
tathā'dvayānandarasānubhūtau
naivāsti bandhō na cha duḥkhagandhaḥ □ 319□

dṛśyaṃ pratītaṃ pravilāpayansan (pāṭhabhēdaḥ – pravilāpayansvayaṃ)
sanmātramānandaghanam vibhāvayan □
samāhitaḥ sanbahirantaram vā
kālam nayēthāḥ sati karmabandhē □ 320□

pramādō brahmaniṣṭhāyāṃ na kartavyaḥ kadāchana □
pramādō mṛtyurityāha bhagavānbrahmaṇaḥ sutaḥ □ 321□

na pramādādanarthō'nyō jñāninaḥ svasvarūpataḥ □
tatō mōhastatō'handhīstatō bandhastatō vyathā □ 322□

viśayābhimukhaṃ dṛṣṭvā vidvāṃsamapi vismṛtiḥ □
vikṣēpayati dhīdōṣairyōṣā jāramiva priyam □ 323□

yathāpakṛṣṭaṃ śaivālam kṣaṇamātraṃ na tiṣṭhati □
āvṛṇōti tathā māyā prājñaṃ vāpi parānmukham □ 324□

lakṣyachyutaṃ chēdyadi chittamīṣad
bahirmukhaṃ sannipatēttatastataḥ □
pramādataḥ prachyutakēlikandukaḥ
sōpānapaṅktau patitō yathā tathā □ 325□

viśayēṣvāviśachchētaḥ saṅkalpayati tadguṇān □
samyaksaṅkalpanātkāmaḥ kāmātpuṃsaḥ pravartanam □ 326□

ataḥ pramādāna parō'sti mṛtyuḥ
vivēkinō brahmavidaḥ samādhau □
samāhitaḥ siddhimupaiti samyak
samāhitātmā bhava sāvadhānaḥ □ 327□

tataḥ svarūpavibhramśō vibhraṣṭastu patatyadhaḥ □
patitasya vinā nāśaṃ punarnārōha īkṣyatē □ 328□

saṅkalpaṃ varjayēttasmātsarvānarthasya kāraṇam □
apathyāni hi vastūni vyādhigrastō yathōtsrjē □
jīvatō yasya kaivalyaṃ vidēhē sa cha kēvalaḥ □
yatkiñchit paśyatō bhēdaṃ bhayaṃ brūtē yajuḥśrutiḥ □ 329□

yadā kadā vāpi vipaśchidēṣa
brahmaṇyanantē'pyaṇumātrabhēdam □
paśyatyathāmuṣya bhayaṃ tadaiva
yadvikṣitaṃ bhinnatayā pramādāt □ 330□ (pāṭhabhēdaḥ – yadvikṣitaṃ)

śrutismṛtinyāyaśatairniṣiddhē
dṛśyē'tra yaḥ svātmamatiṃ karōti □
upaiti duḥkhōpari duḥkhajātaṃ
niṣiddhakartā sa malimluchō yathā □ 331□

satyābhisandhānaratō vimuktō
mahattvamātmīyamupaiti nityam □
mithyābhisandhānaratastu naśyēd
dṛṣṭaṃ tadētadyadachaurachaurayōḥ □ 332□ (pāṭhabhēdaḥ – chōrachōrayōḥ)

yatirasadanusandhiṃ bandhahētum vihāya
svayamayamahasmītyātmadṛṣṭyaiva tiṣṭhēt
sukhayati nanu niṣṭhā brahmaṇi svānubhūtyā
harati paramavidyākāryaduḥkhaṃ pratītam □ 333□

bāhyānusandhiḥ parivardhayētphalam (pāṭhabhēdaḥ – bāhyābhisandhiḥ)
durvāsanāmēva tatastatō'dhikām □
jñātvā vivēkaiḥ parihṛtya bāhyaṃ
svātmānusandhiṃ vidadhīta nityam □ 334□

bāhyē niruddhē manasaḥ prasannatā
manaḥprasādē paramātmadarśanam □
tasminsudṛṣṭē bhavabandhanāśō
bahirnirōdhaḥ padavī vimuktēḥ □ 335□

kaḥ paṇḍitaḥ sansadasadvivēkī
śrutipramāṇaḥ paramārthadarśī □
jānanhi kuryādasatō'valambaṃ
svapātahētōḥ śīśuvanmumukṣuḥ □ 336□

dēhādisaṃsaktimatō na muktiḥ
muktasya dēhādyabhimatyabhāvaḥ □
suptasya nō jāgaraṇaṃ na jāgrataḥ
svapnastayōrbhinnaguṇāśrayatvāt □ 337□

antarbahīḥ svaṃ sthiraajāgamēṣu
jñātvā'tmanādhāratayā vilōkya □ (pāṭhabhēdaḥ – jñānātman)
tyaktākḥilōpādhirakhaṇḍarūpaḥ

pūrṇātmanā yaḥ sthita ēṣa muktaḥ □ 338□

sarvātmanā bandhavamuktihētuḥ
sarvātmabhāvāna parō'sti kaśchit □
dṛśyāgrahē satyupapadyatē'sau
sarvātmabhāvō'sya sadātmaniṣṭhayā □ 339□

dṛśyasyāgrahaṇaṃ kathaṃ nu ghaṭatē dēhātmanā tiṣṭhatō
bāhyārthānubhavaprasaktamanasastattakriyāṃ kurvataḥ □
sannyastākhiladharmakarmaviṣayairnityātmaniṣṭhāparaiḥ
tattvajñaiḥ karaṇīyamātmani sadānandēchChubhiryatnataḥ □ 340□

sarvātmasiddhayē bhikṣōḥ kṛtaśravaṇakarmanāḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – sārsvātmya)
samādhiṃ vidadhātyēṣā śāntō dānta iti śrutih □ 341□

ārūḍhaśaktērahamō vināśaḥ
kartunna śakya sahasāpi paṇḍitaiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – kartuṃ na)
yē nirvikalpākhyasamādhiniśchalāḥ
tānantarā'nantabhavā hi vāsanāḥ □ 342□

ahambuddhyaiva mōhinyā yōjayitvā"vṛtērbalāt □
vikṣēpaśaktiḥ puruṣaṃ vikṣēpayati tadguṇaiḥ □ 343□

vikṣēpaśaktivijayō viṣamō vidhātum
niḥśēṣamāvaraṇaśaktinivṛttyabhāvē □
dṛgdṛśyayōḥ sphuṭapayōjalavadvibhāgē
naśyēttadāvaraṇamātmani cha svabhāvāt □
niḥsaṃśayēna bhavati pratibandhaśūnyō
vikṣēpaṇaṃ na hi tadā yadi chēnmṛṣārthē □ 344□ (pāṭhabhēdaḥ – nikṣēpaṇaṃ)

samyagvivēkaḥ sphuṭabōdhajanyō
vibhajya dṛgdṛśyapadārthatattvam □
Chinatti māyākṛtamōhabandhaṃ
yasmādvimuktastu punarna saṃsṛtiḥ □ 345□ (pāṭhabhēdaḥ – vimuktasya)

parāvaraikatvavivēkavahniḥ
dahatyavidyāgahanaṃ hyaśēṣam □
kiṃ syātpunaḥ saṃsaraṇasya bījaṃ
advaitabhāvaṃ samupēyūṣō'sya □ 346□

āvaraṇasya nivṛttirbhavati hi samyakpadārthadarśanataḥ □
mithyājñānavināśastadvikṣēpajanitaduḥkhanivṛttiḥ □ 347□

ētattritayaṃ dṛṣṭaṃ samyagrajjusvarūpavijñānāt □
tasmādvastusatattvaṃ jñātavyaṃ bandhamuktayē viduṣā □ 348□

ayō'gnyōgādiva satsamanvayān
mātrādirūpēṇa vijrmbhatē dhīḥ □
tatkāryamētaddvitayaṃ yatō mṛṣā (pāṭhabhēdaḥ – tatkāryamēva tritayaṃ)
dṛṣṭaṃ bhramasvapnamanōrathēṣu □ 349□

tatō vikārāḥ prakṛtērahammukhā
dēhāvasānā viṣayāścha sarvē □
kṣaṇē'nyathābhāvitayā hyamīṣā- (pāṭhabhēdaḥ – bhāvina ēṣa ātmā)
masattvamātmā tu kadāpi nānyathā □ 350□ (pāṭhabhēdaḥ – masattvamātmā tu
kadāpi)

nityādvayākhaṇḍachidēkarūpō
buddhyādisākṣī sadasadvilakṣaṇaḥ □
ahampadapratyayalakṣitārthaḥ
pratyak sadānandaghanaḥ parātmā □ 351□

itthaṃ vipaśchitsadasadvibhajya
niśchitya tattvaṃ nijabōdhadṛṣṭyā □
jñātvā svamātmānamakhaṇḍabōdhaṃ
tēbhyaō vimuktaḥ svayamēva śāmyati □ 352□

ajñānahṛdayagranthērniḥśēṣavilayastadā □
samādhinā'vikalpēna yadā'dvaitātmadarśanam □ 353□

tvamahamidamitīyaṃ kalpanā buddhidōṣāt
prabhavati paramātmānyadvayē nirviśēṣē □
pravilasati samādhāvasya sarvō vikalpō
vilayanamupagachChēdvastutattvāvadhṛtyā □ 354□

śāntō dāntaḥ paramuparataḥ kṣāntiyuktaḥ samādhim
kurvannityaṃ kalayati yatih svasya sarvātmabhāvam □
tēnāvidyātimirajanitānsādhu dagdhvā vikalpān
brahmākṛtyā nivasati sukhaṃ niṣkriyō nirvikalpaḥ □ 355□

samāhitā yē pravilāpya bāhyaṃ
śrōtrādi chētaḥ svamaḥaṃ chidātmani □
ta ēva muktā bhavapāśabandhaiḥ
nānyē tu pārōkṣyakathābhidhāyinaḥ □ 356□

upādhibhēdātsvayamēva bhidyatē (pāṭhabhēdaḥ – yōgātsvayamēva)
chōpādhyapōhē svayamēva kēvalaḥ □
tasmādupaladhērvilayāya vidvān
vasētsadā'kalpasamādhiniṣṭhayā □ 357□

sati saktō narō yāti sadbhāvaṃ hyēkaniṣṭhayā □
kīṭakō bhramaraṃ dhyāyan bhramaratvāya kalpatē □ 358□

kriyāntarāsaktimapāsyā kīṭakō
dhyāyannalitvaṃ hyalibhāvamṛchChatī □ (pāṭhabhēdaḥ – dhyāyanyathālim)
tathaiva yōgī paramātmatattvaṃ
dhyātvā samāyāti tadēkaniṣṭhayā □ 359□

atīva sūkṣmaṃ paramātmatattvaṃ
na sthūladṛṣṭyā pratipattumarhati □
samādhinātyantasusūkṣmavṛtṭyā
jñātavyamāryairatiśuddhabuddhibhiḥ □ 360□

yathā suvarṇaṃ puṭapākaśōdhitam
tyaktvā malaṃ svātmaguṇaṃ samṛchChatī □
tathā manaḥ sattvarajastamōmalaṃ
dhyānēna santyajya samēti tattvam □ 361□

nirantarābhyāsavaśāttaditthaṃ
pakvaṃ manō brahmaṇi līyatē yadā □
tadā samādhīḥ savikalpavarjitaḥ (pāṭhabhēdaḥ – sa vikalpavarjitaḥ)
svatō'dvayānandarasānubhāvakaḥ □ 362□

samādhinā'nēna samastavāsanā-
granthērvināśō'khilakarmanāśaḥ □
antarbahiḥ sarvata ēva sarvadā
svarūpavisphūrtirayatnataḥ syāt □ 363□

śrutēḥ śataguṇaṃ vidyānmananaṃ mananādapi □
nididhyāsaṃ lakṣaguṇamanantaṃ nirvikalpakam □ 364□

nirvikalpakasamādhinā sphuṭaṃ
brahmatattvamavagamyatē dhruvam □
nānyathā chalatayā manōgatēḥ
pratyayāntaravimiśritaṃ bhavēt □ 365□

ataḥ samādhatsva yatēndriyaḥ san
nirantaraṃ śāntamaṇaḥ pratīchi □

vidhvaṃsaya dhvāntamanādyavidyayā
kṛtaṃ sadēkatvavilōkanēna □ 366□

yōgasya prathamadvāraṃ vānnirōdhō'parigrahaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – prathamam
dvāraṃ)

nirāsā cha nirīhā cha nityamēkāntaśīlatā □ 367□

ēkāntasthitirindriyōparamaṇē hēturdamaśchētasah
saṃrōdhē karaṇam śamēna vilayaṃ yāyādahaṃvāsanā □
tēnānandarasānubhūtirachalā brāhmī sadā yōginaḥ
tasmāchchittanirōdha ēva satataṃ kāryaḥ prayatnō munēḥ □ 368□ prayatnānmunēḥ
vāchaṃ niyachChātmani taṃ niyachCha
buddhau dhiyaṃ yachCha cha buddhisākṣiṇi □
taṃ chāpi pūrṇātmani nirvikalpē
vilāpya śāntiṃ paramāṃ bhajasva □ 369□

dēhaprāṇēndriyamanōbuddhyādibhirupādhibhiḥ □
yairyairvṛttēḥsamāyōgastattadbhāvō'sya yōginaḥ □ 370□

tannivṛtṭyā munēḥ samyak sarvōparamaṇam sukham □
sandṛśyatē sadānandarasānubhavaviplavaḥ □ 371□

antastyāgō bahistyāgō viraktasyaiva yujyatē □
tyajatyantarbahīḥsaṅgaṃ viraktastu mumukṣayā □ 372□

bahistu viṣayaiḥ saṅgaṃ tathāntarahamādibhiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – saṅgaḥ)
virakta ēva śaknōti tyaktuṃ brahmaṇi niṣṭhitaḥ □ 373□

vairāgyabōdhau puruṣasya pakṣivat
pakṣau vijānīhi vichakṣaṇa tvam □
vimuktisaudhāgralatādhirōhaṇam
tābhyāṃ vinā nānyatarēṇa sidhyati □ 374□

atyantavairāgyavataḥ samādhiḥ
samāhitasyaiva dṛḍhaprabōdhaḥ □
prabuddhatattvasya hi bandhamuktiḥ
muktātmanō nityasukhānubhūtiḥ □ 375□

vairāgyānna paraṃ sukhasya janakaṃ paśyāmi vaśyātmanaḥ
tachchēchChuddhatarātmabōdhasahitaṃ svārājyasāmrājyadhuk □
ētadvāramajasramuktiyuvatēryasmāttvamasmatparam
sarvatrāspṛhayā sadātmani sadā prajñāṃ kuru śrēyasē □ 376□

āsām Chinddhi viṣōpamēṣu viṣayēṣvēṣaiva mṛtyōḥ kṛti- (pāṭhabhēdaḥ – mṛtyōḥ sṛti)
styaktvā jātikulāśramēṣvabhimatim muñchātīdūrātkriyāḥ □
dēhādāvasati tyajātmadhiṣaṇām prajñām kuruṣvātmani
tvam draṣṭāsyamanō’si nirdvayaparam brahmāsi yadvastutaḥ □ 377□ (pāṭhabhēdaḥ
– draṣṭāsyamalō)

lakṣyē brahmaṇi mānasam dṛḍhataram saṁsthāpya bāhyēndriyam
svasthānē vinivēśya niśchalatanuśchōpēkṣya dēhasthitim □
brahmātmaikyamupētya tanmayatayā chākhaṇḍavṛtṭyā’niśam
brahmānandarasaṁ pibātmani mudā śūnyaiḥ kimanyairbhṛśam □ 378□
(pāṭhabhēdaḥ – kimanyairbhramaiḥ)

anātmachintanam tyaktvā kaśmalaṁ duḥkhakāraṇam □
chintayātmānamānandarūpaṁ yanmuktikāraṇam □ 379□

ēṣa svayañjyōtiraśēṣasākṣī
vijñānakōśō vilasatyajasram □ vijñānakōśē
lakṣyam vidhāyainamasadvilakṣaṇa-
makhaṇḍavṛtṭyā’tmatayā’nubhāvaya □ 380□

ētamachChinnayā vṛtṭyā pratyayāntaraśūnyayā □
ullēkhanvijānīyātsvasvarūpatayā sphuṭam □ 381□

atrātmatvam dṛḍhīkurvannahamādiṣu santyajān □
udāsīnatayā tēṣu tiṣṭhētsphuṭaghaṭādivat □ 382□ (pāṭhabhēdaḥ –
tiṣṭhēdghaṭapaṭādivat)

viśuddhamantaḥkaraṇam svarūpē
nivēśya sākṣiṇyavabōdhamātrē □
śanaiḥ śanairniśchalatāmupānayan
pūrṇam svamēvānuvilōkayēttataḥ □ 383□ (pāṭhabhēdaḥ – pūrṇatvamēvānu)

dēhēndriyaprāṇamanō’hamādibhiḥ
svājñānaklṛptairakhilairupādhibhiḥ □
vimuktamātmānamakhaṇḍarūpaṁ
pūrṇam mahākāśamivāvalōkayēt □ 384□

ghaṭakalaśakusūlasūchimukhyaiḥ
gaganamupādhiśatairvimuktamēkam □
bhavati na vividham tathaiva śuddham
paramahamādivimuktamēkamēva □ 385□

brahmādistambaparyantā mṛṣāmātrā upādhayaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – brahmādyāḥ stamba)

tataḥ pūrṇaṃ svamātmānaṃ paśyēdēkātmanā sthitam □ 386□

yatra bhrāntyā kalpitaṃ tadvivēkē (pāṭhabhēdaḥ – yadvivēkē)

tattanmātraṃ naiva tasmādvibhinnam □

bhrāntērnāsē bhāti dṛṣṭāhitattvaṃ (pāṭhabhēdaḥ – bhrāntidṛṣṭā)

rajjustadvadviśvamātmasvarūpam □ 387□

svayaṃ brahmā svayaṃ viṣṇuḥ svayamindraḥ svayaṃ śivaḥ □

svayaṃ viśvamidaṃ sarvaṃ svasmādanyanna kiñchana □ 388□

antaḥ svayaṃ chāpi bahiḥ svayaṃ cha

svayaṃ purastāt svayamēva paśchāt □

svayaṃ hyāvāchyāṃ svayamapyudīchyāṃ (pāṭhabhēdaḥ – hyavāchyāṃ)

tathōpariṣṭātsvayamapyadhastāt □ 389□

taraṅgaphēnabhramabudbudādi

sarvaṃ svarūpēṇa jalaṃ yathā tathā □

chidēva dēhādyahamantamētat

sarvaṃ chidēvaikarasaṃ viśuddham □ 390□

sadēvēdaṃ sarvaṃ jagadavagataṃ vānmanasayōḥ

satō'nyannāstyēva prakṛtiparasīmni sthitavataḥ □

pṛthak kiṃ mṛtsnāyāḥ kalaśaghaṭakumbhādyavagataṃ

vadatyēṣa bhrāntastvamahamiti māyāmadirayā □ 391□

kriyāsamabhihārēṇa yatra nānyaditi śrutiḥ □

bravīti dvaitarāhityaṃ mithyādhyāsanivṛttayē □ 392□

ākāśavannirmalanirvikalpaṃ (pāṭhabhēdaḥ – nirvikalpa)

niḥsīmaniḥspandananirvikāram □

antarbahīḥśūnyamananyamadvayaṃ

svayaṃ paraṃ brahma kimasti bōdhyam □ 393□

vaktavyaṃ kimu vidyatē'tra bahudhā brahmaiva jīvaḥ svayaṃ

brahmaitajjagadātataṃ nu sakalaṃ brahmādvitīyaṃ śrutiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ –

jagadāparāṇu sakalaṃ)

brahmaivāhamiti prabuddhamatayaḥ santyaktabāhyāḥ sphuṭaṃ

brahmībhūya vasanti santatachidānandātmanaitaddhruvam □ 394□ (pāṭhabhēdaḥ –

ānandātmanaiva dhruvam)

jahi malamayakōśē'handhiyōtthāpitāsām
prasabhamanilakalpē liṅgadēhē'pi paśchāt □
nigamagaditakīrtiṃ nityamānandamūrtiṃ
svayamiti parichīya brahmarūpēṇa tiṣṭha □ 395□

śavākāraṃ yāvadbhajati manujastāvadaśuchiḥ
parēbhyaḥ syātklēśō jananamaraṇavyādhinilayaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – vyādhinirayāḥ)
yadātmānaṃ śuddhaṃ kalayati śivākāramachalam
tadā tēbhyō muktō bhavati hi tadāha śrutirapi □ 396□

svātmanyārōpitāsēṣābhāsavastunirāsataḥ □
svayamēva paraṃ brahma pūrṇamadvayamakriyam □ 397□

samāhitāyām sati chittavṛttau
parātmani brahmaṇi nirvikalpē □
na dṛśyatē kaśchidayaṃ vikalpaḥ
prajalpamātraḥ pariśiṣyatē yataḥ □ 398□ (pāṭhabhēdaḥ – tataḥ)

asatkalpō vikalpō'yaṃ viśvamityēkavastuni □
nirvikārē nirākārē nirviśēṣē bhidā kutaḥ □ 399□

draṣṭudarśanaḍṛśyādibhāvaśūnyaikavastuni □ (pāṭhabhēdaḥ – draṣṭṛdarśana)
nirvikārē nirākārē nirviśēṣē bhidā kutaḥ □ 400□

kalpārṇava ivātyantaparipūrṇaikavastuni □
nirvikārē nirākārē nirviśēṣē bhidā kutaḥ □ 401□

tējasīva tamō yatra pralīnaṃ bhrāntikāraṇam □ (pāṭhabhēdaḥ – yatra vilīnaṃ)
advitīyē parē tattvē nirviśēṣē bhidā kutaḥ □ 402□

ēkātmakē parē tattvē bhēdavārtā kathaṃ vasēt □ (pāṭhabhēdaḥ – kathaṃ bhavēt)
suṣuptau sukhamātrāyām bhēdaḥ kēnāvalōkitaḥ □ 403□

na hyasti viśvaṃ paratattvabōdhāt
sadātmani brahmaṇi nirvikalpē □
kālatrayē nāpyahirīkṣitō guṇē
na hyambubindurmṛgatṛṣṇikāyām □ 404□

māyāmātramidaṃ dvaitamadvaitaṃ paramārthataḥ □
iti brūtē śrutiḥ sāksātsuṣuptāvanubhūyatē □ 405□

ananyatvamadhiṣṭhānādārōpyasya nirīkṣitam □
paṇḍitai rajjusarpādaḥ vikalpō bhrāntijīvanaḥ □ 406□

chittamūlō vikalpō'yaṃ chittābhāvē na kaśchana □
ataśchittaṃ samādhēhi pratyagrūpē parātmani □ 407□

kimapi satatabōdhaṃ kēvalānandarūpaṃ
nirupamamativēlaṃ nityamuktaṃ nirīham □
niravadhigaganābhaṃ niṣkalaṃ nirvikalpaṃ
hṛdi kalayati vidvān brahma pūrṇaṃ samādhau □ 408□

prakṛtivistisūnyaṃ bhāvanātītabhāvaṃ
samarasamasamānaṃ mānasambandhadūram □
nigamavachanasiddhaṃ nityamasmatprasiddhaṃ
hṛdi kalayati vidvān brahma pūrṇaṃ samādhau □ 409□

ajaramamaramastābhāvavastusvarūpaṃ (pāṭhabhēdaḥ – bhāsavastu)
stimitasalilarāśiprakhyamākhyāvihīnam □
śamitagunaṅvikāraṃ śāśvataṃ śāntamēkaṃ
hṛdi kalayati vidvān brahma pūrṇaṃ samādhau □ 410□

samāhitāntaḥkaraṇaḥ svarūpē
vilōkayātmānamakhaṇḍavaibhavam □
vichChinddhi bandhaṃ bhavagandhagandhitaṃ (pāṭhabhēdaḥ – gandhagandhilaṃ)
yatnēna puṃstvaṃ saphalīkuruṣva □ 411-

sarvōpādhivinirmuktaṃ sachchidānandamadvayam □
bhāvayātmānamātmasthaṃ na bhūyaḥ kalpasē'dhvanē □ 412□

Chāyēva puṃsaḥ paridṛśyamāna-
mābhāsarūpēṇa phalānubhūtyā □
śarīramārāchChavavannirastaṃ
punarna sandhatta idaṃ mahātmā □ 413□

satatavimalabōdhānandarūpaṃ samētya (pāṭhabhēdaḥ – svamētya)
tyaja jaḍamalarūpōpādhimētaṃ sudūrē □
atha punarapi naiṣa smaryatāṃ vāntavastu (pāṭhabhēdaḥ – punarapi naiva)
smaraṇaviṣayabhūtaṃ kalpatē kutsanāya □ 414□

samūlamētatparidāhya vahnau (pāṭhabhēdaḥ – paridahya)
sadātmani brahmaṇi nirvikalpē □
tataḥ svayaṃ nityaviśuddhabōdhā-
nandātmanā tiṣṭhati vidvariṣṭhaḥ □ 415□

prārabdhasūtragrathitaṃ śarīraṃ
prayātu vā tiṣṭhatu gōriva srak □

na tatpunaḥ paśyati tattvavēttā-
”nandātmani brahmaṇi līnavṛttiḥ □ 416□

akhaṇḍānandamātmānaṃ vijñāya svasvarūpataḥ □
kimichChan kasya vā hētōrdēhaṃ puṣṇāti tattvavit □ 417□

saṃsiddhasya phalaṃ tvētajjīvanmuktasya yōginaḥ □
bahirantaḥ sadānandarasāsvādanamātmani □ 418□

vairāgyasya phalaṃ bōdhō bōdhasyōparatiḥ phalam □
svānandānubhavāchChāntirēṣaivōparatēḥ phalam □ 419□

yadyuttarōttarābhāvaḥ pūrvapūrvantu niṣphalam □
nivṛttiḥ paramā tṛptirānandō’nupamaḥ svataḥ □ 420□

dr̥ṣṭaduḥkhēṣvanudvēgō vidyāyāḥ prastutaṃ phalam □
yatkr̥taṃ bhrāntivēlāyāṃ nānā karma jugupsitam □
paśchānnarō vivēkēna tatkathaṃ kartumarhati □ 421□

vidyāphalaṃ syādasatō nivṛttiḥ
pravṛttirajñānaphalaṃ tadīkṣitam □
tajjñājñayōryanmṛgatṛṣṇikādaḥ
nōchēdvidāṃ dr̥ṣṭaphalaṃ kimasmāt □ 422□ (pāṭhabhēdaḥ - nōchēdvidō)

ajñānahṛdayagranthērvināsō yadyaśēṣataḥ □
anichChōrviṣayaḥ kiṃ nu pravṛttēḥ kāraṇaṃ svataḥ □ 423□ (pāṭhabhēdaḥ - viduṣaḥ
kiṃ)

vāsanānudayō bhōgyē vairāgyasya tadāvadhiḥ □
ahambhāvōdayābhāvō bōdhasya paramāvadhiḥ □
līnavṛttairanutpattirmayādōparatēstu sā □ 424□ (pāṭhabhēdaḥ - vṛttēra)

brahmākāratayā sadā sthitatayā nirmuktabāhyārthadhī-
ranyāvēditabhōgyabhōgakalanō nidrāluvadbālavat □
svapnālōkitalōkavajjagadidaṃ paśyankvachillabdhadhī-
rāstē kaśchidanantapuṇyaphalabhugdhanyaḥ sa mānyō bhuvi □ 425□

sthitaprajñō yatirayaṃ yaḥ sadānandamaśnutē □
brahmaṇyēva vilīnātmā nirvikārō viniṣkriyaḥ □ 426□

brahmātmanōḥ śōdhitayōrēkabhāvāvagāhinī □
nirvikalpā cha chinmātrā vṛttiḥ prajñēti kathyatē □
susthitā’sau bhavēdyasya sthitaprajñāḥ sa uchyatē □ 427□

yasya sthitā bhavētprajñā yasyānandō nirantarah ॥
prapañchō vismṛtaprāyaḥ sa jīvanmukta iṣyatē ॥ 428॥

līnadhīrapi jāgarti jāgraddharmavivarjitaḥ ॥
bōdhō nirvāsanō yasya sa jīvanmukta iṣyatē ॥ 429॥

śāntasaṃsārakalanaḥ kalāvānapi niṣkalaḥ ॥
yasya chittaṃ viniśchintaṃ sa jīvanmukta iṣyatē ॥ 430॥ (pāṭhabhēdaḥ – yaḥ
sachittō’pi niśchittaḥ)

vartamānē’pi dēhē’smiñChāyāvanuvartini ॥
ahantāmamatā’bhāvō jīvanmuktasya lakṣaṇam ॥ 431॥

atītānanusandhānaṃ bhaviṣyadavichāraṇam ॥
audāsīnyamapi prāptaṃ jīvanmuktasya lakṣaṇam ॥ 432॥ (pāṭhabhēdaḥ – prāptē)

guṇadōṣaviśiṣṭē’sminsvabhāvēna vilakṣaṇē ॥
sarvatra samadarśitvaṃ jīvanmuktasya lakṣaṇam ॥ 433॥

iṣṭāniṣṭārthasamprāptau samadarśitayā”tmani ॥
ubhayatrāvīkāritvaṃ jīvanmuktasya lakṣaṇam ॥ 434॥

brahmānandarasāsvādāsaktachittatayā yatēḥ ॥
antarbahiravijñānaṃ jīvanmuktasya lakṣaṇam ॥ 435॥

dēhēndriyādau kartavyē mamāhambhāvavarjitaḥ ॥
audāsīnyēna yastiṣṭhētsa jīvanmuktalakṣaṇaḥ ॥ 436॥ (pāṭhabhēdaḥ – sa jīvanmukta
iṣyatē)

vijñāta ātmanō yasya brahmabhāvaḥ śrutērbalāt ॥
bhavabandhavinirmuktaḥ sa jīvanmuktalakṣaṇaḥ ॥ 437॥ (pāṭhabhēdaḥ – sa
jīvanmukta iṣyatē)

dēhēndriyēṣvahambhāva idambhāvastadanyakē ॥
yasya nō bhavataḥ kvāpi sa jīvanmukta iṣyatē ॥ 438॥

jīvēśōbhayasāmsārārūpadurvāsanōjjhitā ॥
sā sarvadā bhavēdyasya sa jīvanmukta iṣyatē ॥

na pratyagbrahmaṇōrbhēdaṃ kadāpi brahmasargayōḥ ॥
prajñayā yō vijāniti sa jīvanmuktalakṣaṇaḥ ॥ 439॥ (pāṭhabhēdaḥ – sa jīvanmukta
iṣyatē)

sādhubhiḥ pūjyamānē’sminpīḍyamānē’pi durjanaiḥ ॥
samabhāvō bhavēdyasya sa jīvanmuktalakṣaṇaḥ ॥ 440॥ (pāṭhabhēdaḥ – sa

jīvanmukta iṣyatē)

yatra praviṣṭā viṣayāḥ parēritā
nadīpravāhā iva vārirāśau □
linanti sanmātratayā na vikriyāṃ
utpādayantyēṣa yatirvimuktaḥ □ 441□

vijñātabrahmatattvasya yathāpūrvam na saṃsṛtiḥ □
asti chēna sa vijñātabrahmabhāvō bahirmukhaḥ □ 442□

prāchīnavāsanāvēgādasau saṃsaratīti chēt □
na sadēkatvavijñānānmandī bhavati vāsanā □ 443□

atyantakāmukasyāpi vṛttiḥ kuṅṭhati mātari □
tathaiva brahmaṇi jñātē pūrṇānandē manīṣiṇaḥ □ 444□

nididhyāsanāśīlasya bāhyapratyaya īkṣyatē □
bravīti śrutirētasya prārabdham phaladarśanāt □ 445□

sukhādyanubhavō yāvattāvatprārabdhamiṣyatē □
phalōdayaḥ kriyāpūrvō niṣkriyō na hi kutrachit □ 446□

ahaṃ brahmēti vijñānātkalpakōṭīśatārjitam □
sañchitam vilayaṃ yāti prabōdhātsvapnakarmavat □ 447□

yatkṛtam svapnavēlāyāṃ puṇyaṃ vā pāpamulbaṇam □
suptōtthitasya kintatsyātsvargāya narakāya vā □ 448□

svamaṅgamudāsīnaṃ parijñāya nabhō yathā □
na śliṣyati cha yatkiñchitkadāchidbhāvikarmabhiḥ □ 449□ (pāṭhabhēdaḥ – śliṣyatē
yatiḥ kiñchit)

na nabhō ghaṭayōgēna surāgandhēna lipyatē □
tathātmōpādhiyōgēna taddharmairnaiva lipyatē □ 450□

jñānōdayātpurārabdham karmajñānāna naśyati □
adatvā svaphalam lakṣyamuddiśyōtsrṣṭabāṇavat □ 451□

vyāghrabuddhyā vinirmuktō bāṇaḥ paśchāttu gōmatau □
na tiṣṭhati Chinatyēva lakṣyaṃ vēgēna nirbharam □ 452□

prārabdham balavattaram khalu vidāṃ bhōgēna tasya kṣayaḥ
samyagjñānahutāśanēna vilayaḥ prākṣaṅchitāgāminām □
brahmātmaikyamavēkṣya tanmayatayā yē sarvadā saṃsthitāḥ
tēṣāṃ tattritayaṃ nahi kvachidapi brahmaiva tē nirguṇam □ 453□

upādhitādātmyavihīnakēvala-
brahmātmanaivātmani tiṣṭhatō munēḥ □
prārabdhasadbhāvakathā na yuktā
svapnārthasambandhakathēva jāgrataḥ □ 454□

na hi prabuddhaḥ pratibhāsadēhē
dēhōpayōginyapi cha prapañchē □
karōtyahantāṃ mamatāmidantāṃ
kintu svayaṃ tiṣṭhati jāgarēṇa □ 455□

na tasya mithyārthasamarthanēchChā
na saṅgrahastajjagatō'pi dṛṣṭaḥ □
tatrānuvṛttiryadi chēnmr̥ṣārthē
na nidrayā mukta itīṣyatē dhruvam □ 456□

tadvatparē brahmaṇi vartamānaḥ
sadātmanā tiṣṭhati nānyadīkṣatē □
smṛtiryathā svapnavilōkitārthē
tathā vidaḥ prāśanamōchanādau □ 457□

karmaṇā nirmītō dēhaḥ prārabdhaṃ tasya kalpyatām □
nānādērātmanō yuktaṃ naivātmā karmanirmītaḥ □ 458□

ajō nityaḥ śāśvata iti brūtē śrutiramōghavāk □ (pāṭhabhēdaḥ – ajō nitya iti brūtē
śrutirēṣā tvamōghavāk)
tadātmanā tiṣṭhatō'sya kutaḥ prārabdhakalpanā □ 459□

prārabdhaṃ sidhyati tadā yadā dēhātmanā sthitiḥ □
dēhātmabhāvō naivēṣṭaḥ prārabdhaṃ tyajyatāmataḥ □ 460□

śarīrasyāpi prārabdhakalpanā bhrāntirēva hi □
adhyastasya kutaḥ sattvamasatyasya kutō janiḥ □ (pāṭhabhēdaḥ –
sattvamasattvasya)
ajātasya kutō nāśaḥ prārabdhamasataḥ kutaḥ □ 461□

jñānēnājñānakāryasya samūlasya layō yadi □
tiṣṭhatyayaṃ kathaṃ dēha iti śaṅkāvato jaḍān □ 462□

samādhātuṃ bāhyadṛṣṭyā prārabdhaṃ vadati śrutiḥ □
na tu dēhādisatyatvabōdhanāya vipaśchitām □
yataḥ śrutērabhiprāyaḥ paramārthaikagōcharaḥ □ 463□

paripūrṇamanādyantamapramēyamavikriyam □
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 464□

sadghanaṃ chidghanaṃ nityamānandaghanamakriyam □
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 465□

pratyagēkarasaṃ pūrṇamanantaṃ sarvatōmukham □
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 466□

ahēyamanupādēyamanādēyamanāśrayam □ manādhēyamanā
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 467□

nirguṇaṃ niṣkalaṃ sūkṣmaṃ nirvikalpaṃ nirañjanam □
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 468□

anirūpya svarūpaṃ yanmanōvāchāmagōcharam □
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 469□

satsamṛddhaṃ svataḥsiddhaṃ śuddhaṃ buddhamanīdrśam □
ēkamēvādvayaṃ brahma nēha nānāsti kiñchana □ 470□

nirastarāgā vinirastabhōgāḥ (pāṭhabhēdaḥ – nirapāstabhōgāḥ)
śāntāḥ sudāntā yatayō mahāntaḥ □
vijñāya tattvaṃ paramēdadantē
prāptāḥ parāṃ nirvṛtimātmayōgāt □ 471□

bhavānapīdaṃ paratattvamātmanaḥ
svarūpamānandaghanaṃ vichārya □ (pāṭhabhēdaḥ – nichāyya)
vidhūya mōhaṃ svamanaḥprakalpitaṃ
muktaḥ kṛtārthō bhavatu prabuddhaḥ □ 472□

samādhinā sādhuvinīśchalātmanā (pāṭhabhēdaḥ – sunīśchalātmanā)
paśyātmatattvaṃ sphuṭabōdhachakṣuṣā □
niḥsaṃśayaṃ samyagavēkṣitaśchē-
chChrutaḥ padārthō na punarvikalpyatē □ 473□ (pāṭhabhēdaḥ – punarvikalpatē)

svasyāvidyābandhasambandhamōkṣā-
tsatyajñānāndarūpātmalabdhaḥ □
śāstraṃ yuktirdēśikōktiḥ pramāṇaṃ
chāntaḥsiddhā svānubhūtiḥ pramāṇam □ 474□

bandhō mōkṣaścha tṛptiścha chintā”rōgyakṣudhādayaḥ □
svēnaiva vēdyā yajñānaṃ parēṣāmānumānikam □ 475□

taṭasthitā bōdhayanti guravaḥ śrutayō yathā □
prajñayaiva tarēdvidvānīśvarānugṛhītayā □ 476□

svānubhūtyā svayaṃ jñātvā svamātmānamakhaṇḍitam □
saṃsiddhaḥ sammukhaḥ tiṣṭhēnnirvikalpātmanā”tmani □ 477□ (pāṭhabhēdaḥ –
susukhaḥ tiṣṭhēn)

vēdāntasiddhāntaniruktirēṣā
brahmaiva jīvaḥ sakalaṃ jagachcha □
akhaṇḍarūpasthitirēva mōkṣō
brahmādvitīyē śrutayaḥ pramāṇam □ 478□ (pāṭhabhēdaḥ – brahmādvitīyaṃ)

iti guruvachanāchChrutipramāṇāt
paramavagamyā satattvamātmayuktyā □
praśamitakaraṇaḥ samāhitātmā
kvachidachalākṛtirātmaniṣṭhatō’bhūt □ 479□ (pāṭhabhēdaḥ – ātmaniṣṭhitō)

kiñchitkālaṃ samādhāya parē brahmaṇi mānasam □ (pāṭhabhēdaḥ – kañchitkālaṃ)
utthāya paramānandādidam vachanamabravīt □ 480□ (pāṭhabhēdaḥ – vyutthāya)

buddhirvinaṣṭā galitā pravṛttiḥ
brahmātmanōrēkatayā’dhigatyā □
idaṃ na jānē’pyanidaṃ na jānē
kiṃ vā kiyadvā sukhamastyapāram □ 481□ (pāṭhabhēdaḥ – sukhamasya pāram)

vāchā vaktumaśakyamēva manasā mantuṃ na vā śakyatē
svānandāmṛtapūrapūritaparabrahmāmbudhēvaibhavam □
ambhōrāśiviśīrṇavārṣikaśilābhāvaṃ bhajanmē manō
yasyāṃśāṃśalavē vilīnamadhunā”nandātmanā nirvṛtam □ 482□

kva gataṃ kēna vā nītaṃ kutra līnamidaṃ jagat □
adhunaiva mayā dṛṣṭaṃ nāsti kiṃ mahadadbhutam □ 483□

kiṃ hēyaṃ kimupādēyaṃ kimanyatkiṃ vilakṣaṇam □
akhaṇḍānandapīyūṣapūrṇē brahmamahārṇavē □ 484□

na kiñchidatra paśyāmi na śarṇōmi na vēdmyaham □
svātmanaiva sadānandarūpēṇāsmi vilakṣaṇaḥ □ 485□

namō namastē guravē mahātmanē
vimuktasaṅgāya saduttamāya □
nityādvayānandarāśasvarūpiṇē
bhūmnē sadā’pāradayāmbudhāmnē □ 486□

yatkaṭākṣaśāsīsāndrachandrikā-
pātadhūtabhavatāpajaśramaḥ □
prāptavānahamakhaṇḍavaibhavā-
nandamātmapadamakṣayaṃ kṣaṇāt □ 487□

dhanyō'haṃ kṛtakṛtyō'haṃ vimuktō'haṃ bhavagrahāt □
nityānandasvarūpō'haṃ pūrṇō'haṃ tvadanugrahāt □ 488□

asaṅgō'hamanaṅgō'hamaliṅgō'hamabhaṅguraḥ □
praśāntō'hamanantō'hamamalō'haṃ chirantanaḥ □ 489□ (pāṭhabhēdaḥ -
'hamatāntō'haṃ)

akartāhamabhōktāhamavikārō'hamakriyaḥ □
śuddhabōdhasvarūpō'haṃ kēvalō'haṃ sadāśivaḥ □ 490□

draṣṭuḥ śrōturvaktuḥ karturbhōkturvibhinna ēvāham □
nityanirantaraniṣkriyaniḥsīmāsaṅgapūrṇabōdhātmā □ 491□

nāhamidaṃ nāhamadō'pyubhayōravabhāsakaṃ paraṃ śuddham □
bāhyābhyantaraśūnyaṃ pūrṇaṃ brahmādvitīyamēvāham □ 492□

nirupamamanāditattvaṃ tvamahamidamada iti kalpanādūram □
nityānandaikarasaṃ satyaṃ brahmādvitīyamēvāham □ 493□

nārāyaṇō'haṃ narakāntakō'haṃ
purāntakō'haṃ puruṣō'hamīśaḥ □
akhaṇḍabōdhō'hamaśēśasākṣī
nirīśvarō'haṃ nirahaṃ cha nirmamaḥ □ 494□

sarvēṣu bhūtēṣvahamēva saṃsthitō
jñānātmanā'ntarabahirāśrayaḥ san □
bhōktā cha bhōgyaṃ svayamēva sarvaṃ
yadyatpṛthagdṛṣṭamidantayā purā □ 495□

mayyakraṇḍasukhāmbhōdhau bahudhā viśvavīchayaḥ □
utpadyantē vilīyantē māyāmārutavibhramāt □ 496□

sthulādibhāvā mayi kalpitā bhramā-
dārōpitānusphuraṇēna lōkaiḥ □
kālē yathā kalpakavatsarāya-
ṇartvādayō niṣkalanirvikalpē □ 497□

ārōpitaṃ nāśrayadūṣakaṃ bhavēt
kadāpi mūḍhairatidōṣadūṣitaiḥ □ mūḍhairmati

nārdrīkarōtyūṣarabhūmibhāgaṃ
marīchikāvāri mahāpravāhaḥ □ 498□

ākāśavallēpavidūragō'ham (pāṭhabhēdaḥ - ākāśavat kalpavi)
ādityavadbhāsyavilakṣaṇō'ham □
ahāryavannityaviniśchalō'ham
ambhōdhivatpāravivarjitō'ham □ 499□

na mē dēhēna sambandhō mēghēnēva vihāyasaḥ □
ataḥ kutō mē taddharmā jāgratsvapnasuṣuptayaḥ □ 500□

upādhirāyāti sa ēva gachChatī
sa ēva karmāṇi karōti bhukṭē □
sa ēva jīryan mriyatē sadāham (pāṭhabhēdaḥ - ēva jīvan)
kulādrivanniśchala ēva samsthitaḥ □ 501□

na mē pravṛttirna cha mē nivṛttiḥ
sadaikarūpasya niraṃśakasya □
ēkātmakō yō nivḍō nirantarō (pāṭhabhēdaḥ - nibiḍō)
vyōmēva pūrṇaḥ sa kathaṃ nu chēṣṭatē □ 502□

puṇyāni pāpāni nirindriyasya
niśchētasō nirvikṛtērnirākṛtēḥ □
kutō mamākhaṇḍasukhānubhūtēḥ
brūtē hyananvāgatamityapi śrutīḥ □ 503□

Chāyayā sprṣṭamuṣṇaṃ vā śītaṃ vā suṣṭhu duḥṣṭhu vā □
na sprṣatyēva yatkiñchitpuruṣaṃ tadvilakṣaṇam □ 504□

na sākṣiṇaṃ sākṣyadharmāḥ samspṛśanti vilakṣaṇam □
avikāramudāsīnaṃ gṛhadharmāḥ pradīpavat □
dēhēndriyamanōdharmā naivātmānaṃ sprṣantyahō □ 505□ extra

ravēryathā karmaṇi sākṣibhāvō
vahnēryathā dāhanīyāmakatvam □ (pāṭhabhēdaḥ - vā'yasi dāhakatvam)
rajjōryathā"rōpitavastusaṅgaḥ
tathaiva kūṭasthachidātmanō mē □ 506□

kartāpi vā kārayitāpi nāham
bhōktāpi vā bhōjayitāpi nāham □
draṣṭāpi vā darśayitāpi nāham
sō'ham svayañjyōtiranīdṛgātmā □ 507□

chalatyupādhau pratibimbalauya-
maupādhikaṃ mūḍhadhiyō nayanti □
svabimbabhūtaṃ ravivadviṣkriyaṃ
kartāsmi bhōktāsmi hatō'smi hēti □ 508□

jalē vāpi sthalē vāpi luṭhatvēṣa jaḍātmakaḥ □
nāhaṃ vilipyē taddharmairghaṭadharmairnabhō yathā □ 509□

karṭṭvabhōkṭṭvakhalatvamattatā-
jaḍatvabaddhatvavimuktatādayaḥ □
buddhērvikalpā na tu santi vastutaḥ
svasminparē brahmaṇi kēvalē'dvayē □ 510□

santu vikārāḥ prakṛtērdasādhā śatadhā sahasradhā vāpi □
kiṃ mē'saṅgachitastairna ghaṇaḥ kvachidambaraṃ sprśati □ 511□ (pāṭhabhēdaḥ -
taiḥ kiṃ mē'saṅgachitērna hyambudaḍambarō'mbaraṃ)

avyaktādisthūlaparyantamētat
viśvaṃ yatrābhāsamātraṃ pratītam □
vyōmaprakhyaṃ sūkṣmamādyantahīnaṃ
brahmādvaitaṃ yattadēvāhamasmi □ 512□

sarvādhāraṃ sarvavastuprakāśaṃ
sarvākāraṃ sarvagaṃ sarvaśūnyam □
nityaṃ śuddhaṃ niśchalaṃ nirvikalpaṃ (pāṭhabhēdaḥ - niśkalaṃ)
brahmādvaitaṃ yattadēvāhamasmi □ 513□

yatpratyastāsēṣamāyāviśēṣaṃ
pratyagrūpaṃ pratyayāgamyamānam □
satyajñānānantamānandarūpaṃ
brahmādvaitaṃ yattadēvāhamasmi □ 514□

niṣkriyō'smyavikārō'smi
niṣkalō'smi nirākṛtiḥ □
nirvikalpō'smi nityō'smi
nirālambō'smi nirdvayaḥ □ 515□

sarvātmakō'haṃ sarvō'haṃ sarvātītō'hamadvayaḥ □
kēvalākhaṇḍabōdhō'hamānandō'haṃ nirantaraḥ □ 516□

svārājyasāmrajyavibhūtirēṣā
bhavatkṛpāśrīmahimaprasādāt □
prāptā mayā śrīguravē mahātmanē

namō namastē'stu punarnamō'stu □ 517□

mahāsvapnē māyākṛtajanijarāmṛtyugahanē
bhramantaṃ kliśyantaṃ bahulataratāpairanudinam □ (pāṭhabhēdaḥ - ranukalam)
ahaṅkāravṃyāghravṃyathitamimamatyantakṛpayā
prabōdhya prasvāpātparamavitavānmāmasi gurō □ 518□

namastasmai sadaikasmai kasmaichinmahasē namaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - sadēkasmai
namaśchinmahasē muhuḥ)
yadētadvīśvarūpēṇa rājatē gururāja tē □ 519□

iti natamavalōkya śiṣyavaryaṃ
samadhigatātmasukhaṃ prabuddhatattvam □
pramuditahṛdayaṃ sa dēśikēndraḥ (pāṭhabhēdaḥ - hṛdayaḥ)
punaridamāha vachaḥ paraṃ mahātmā □ 520□

brahmapratyayasantatirjagadatō brahmaiva tatsarvataḥ (pāṭhabhēdaḥ - satsarvataḥ)
paśyādhyātmadṛśā praśāntamanasā sarvāsvavasthāsvapi □
rūpādanyadavēkṣitaṃ kimabhitaśchakṣuṣmatām dṛśyatē (pāṭhabhēdaḥ - vidyatē)
tadvadbrahmavidaḥ sataḥ kimaparaṃ buddhērvihārāspadam □ 521□

kastāṃ parānandarasānubhūti-
mṛtsṛjya śūnyēṣu ramēta vidvān □ (pāṭhabhēdaḥ - mutsṛjya
chandrē mahāhlādinī dīpyamānē)
chitrēndumālōkayituṃ ka ichChēt □ 522□

asatpadārthānubhavēna kiñchin
na hyasti tṛptirna cha duḥkhahāniḥ □
tadadvayānandarasānubhūtyā
tṛptaḥ sukhaṃ tiṣṭha sadātmaniṣṭhayā □ 523□

svamēva sarvathā paśyanmanyamānaḥ svamadvayam □ (pāṭhabhēdaḥ - sarvataḥ)
svānandamanubhuñjanaḥ kālaṃ naya mahāmatē □ 524□

akhaṇḍabōdhātmani nirvikalpē
vikalpanaṃ vyōmni puraprakalpanam □
tadadvayānandamayātmanā sadā
śāntiṃ parāmētya bhajasva maunam □ 525□

tūṣṇīmavasthā paramōpaśāntiḥ
buddhērasatkalpavikalpahētōḥ □
brahmātmanō brahmavidō mahātmanō
yatrādvayānandasukhaṃ nirantaram □ 526□

nāsti nirvāsanānmaunātparam sukhakṛduttamam □
vijñātātmasvarūpasya svānandarasapāyinaḥ □ 527□

gachChamṣtiṣṭhannupaviśaṅChayānō vā'nyathāpi vā □
yathēchChayā vasēdvidvānātmārāmaḥ sadā muniḥ □ 528□

na dēśakālāsanadigyamādi-
lakṣyādyapēkṣā'pratibaddhavr̥ttēḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – pratibaddha
saṃsiddhatattvasya mahātmanō'sti)
svavēdanē kā niyamādyavasthā □ 529□

ghaṭō'yamiti vijñātum niyamaḥ kō'nvavēkṣatē □ (pāṭhabhēdaḥ – apēkṣyatē)
vinā pramāṇasuṣṭhutvaṃ yasminsati padārthadhīḥ □ 530□

ayamātmā nityasiddhaḥ pramāṇē sati bhāsatē □
na dēśaṃ nāpi vā kālaṃ na śuddhiṃ vāpyapēkṣatē □ 531□

dēvadattō'hamityētadvijñānaṃ nirapēkṣakam □
tadvadbrahmaavidō'pyasya brahmāhamiti vēdanam □ 532□

bhānunēva jagatsarvaṃ bhāsatē yasya tējasā □
anātmakamasattuchCham kiṃ nu tasyāvabhāsakam □ 533□

vēdaśāstrapurāṇāni bhūtāni sakalānyapi □
yēnārthavanti taṃ kinnu vijñātāraṃ prakāśayēt □ 534□

ēṣa svayañjyōtiranantaśaktiḥ
ātmā'pramēyaḥ sakalānubhūtiḥ □
yamēva vijñāya vimuktabandhō
jayatyayaṃ brahmaviduttamōttamaḥ □ 535□

na khidyatē nō viṣayaiḥ pramōdatē
na sajjatē nāpi virajyatē cha □
svasminsadā krīḍati nandati svayaṃ
nirantarānandarasēna tṛptaḥ □ 536□

kṣudhāṃ dēhavyathāṃ tyaktvā bālaḥ krīḍati vastuniḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – vastuni)
tathaiva vidvān ramatē nirmamō nirahaṃ sukhī □ 537□

chintāśūnyamadainyabhaikṣamaśanaṃ pānaṃ saridvāriṣu
svātantryēṇa niraṅkuśā sthitirabhīrnidrā śmaśānē vanē □
vastraṃ kṣālanaśōṣaṇādirahitaṃ digvāstu śayyā mahī
saṅchārō nigamāntavīthiṣu vidāṃ krīḍā parē brahmaṇi □ 538□

vimānamālambya śarīramētaḥ
bhunaktyaśēṣānviṣayānupasthitān □
parēchChayā bālavadātmavēttā
yō'vyaktalingō'nanuṣaktabāhyaḥ □ 539□

digambarō vāpi cha sāmbarō vā
tvagambarō vāpi chidambarasthaḥ □
unmattavadvāpi cha bālavadvā
piśāchavadvāpi charatyavanyām □ 540□

kāmānniṣkāmarūpī saṃścharatyēkacharō muniḥ □ (pāṭhabhēdaḥ - kāmānnī
kāmarūpī)
svātmanaiva sadā tuṣṭaḥ svayaṃ sarvātmanā sthitaḥ □ 541□

kvachinmūḍhō vidvān kvachidapi mahārājavibhavaḥ
kvachidbhrāntaḥ saumyaḥ kvachidajagarāchārakalitaḥ □
kvachitpātrībhūtaḥ kvachidavamataḥ kvāpyaviditaḥ
charatyēvaṃ prājñaḥ satataparamānandasukhitaḥ □ 542□

nirdhanō'pi sadā tuṣṭō'pyasahāyō mahābalaḥ □
nityatṛptō'pyabhuñjānō'pyasamaḥ samadarśanaḥ □ 543□

api kurvannakurvāṇaśchābhōktā phalabhōgyapi □
śarīryapyaśarīryēṣa parichChinnō'pi sarvagaḥ □ 544□

aśarīraṃ sadā santamimaṃ brahmavidamaṃ kvachit □
priyāpriyē na spṛṣatastathaiva cha śubhāśubhē □ 545□

sthūlādisambandhavatō'bhimāninaḥ
sukhaṃ cha duḥkhaṃ cha śubhāśubhē cha □
vidhvastabandhasya sadātmanō munēḥ
kutaḥ śubhaṃ vā'pyaśubhaṃ phalaṃ vā □ 546□

tamasā grastavadbhānādagrastō'pi ravirjanaiḥ □
grasta ityuchyatē bhrāntyām hyajñātvā vastulakṣaṇam □ 547□ (pāṭhabhēdaḥ -
bhrāntyā)

tadvaddēhādibandhēbhyō vimuktaṃ brahmavittamam □
paśyanti dēhivanmūḍhāḥ śarīrābhāsadarśanāt □ 548□

ahirnirIvayanīm vāyaṃ muktvā dēhaṃ tu tiṣṭhati □ (pāṭhabhēdaḥ - ahini)
itastataśchālyamānō yatkiñchitprāṇavāyunā □ 549□

strōtasā nīyatē dāru yathā nimnōnnatasthalam □
daivēna nīyatē dēhō yathākālōpabhuktiṣu □ 550□

prārabdhakarmaparikalpitavāsanābhiḥ
saṃsārivachcharati bhuktiṣu muktadēhaḥ □
siddhaḥ svayaṃ vasati sākṣivadatra tūṣṇīm
chakrasya mūlamiva kalpavikalpaśūnyaḥ □ 551□

naivēndriyāṇi viṣayēṣu niyuṅkta ēṣa
naivāpayuṅkta upadarśanalakṣaṇasthaḥ □
naiva kriyāphalamapīṣadavēkṣatē sa (pāṭhabhēdaḥ – apīṣadapēkṣatē saḥ)
svānandasāndrarasapānasumattachittaḥ □ 552□

lakṣyālakṣyagatiṃ tyaktvā yastiṣṭhētkēvalātmanā □
śiva ēva svayaṃ sākṣādayaṃ brahmaviduttamaḥ □ 553□

jīvannēva sadā muktaḥ kṛtārthō brahmavittamaḥ □
upādhināśādbrahmaiva san brahmāpyēti nirdvayam □ 554□

śailūṣō vēṣasadbhāvābhāvayōścha yathā pumān □
tathaiva brahmavichChrēṣṭhaḥ sadā brahmaiva nāparaḥ □ 555□

yatra kvāpi viśīrṇaṃ satparṇamiva tarōrvapuḥ patatāt □ (pāṭhabhēdaḥ – viśīrṇaṃ
parṇamiva)
brahmībhūtasya yatēḥ prāgēva tachchidagninā dagdham □ 556□

sadātmani brahmaṇi tiṣṭhatō munēḥ
pūrṇā'dvayānandamayātmanā sadā □
na dēśakālādyuchitapratīkṣā
tvaṅmāṃsaviṭpiṇḍavisarjanāya □ 557□

dēhasya mōkṣō nō mōkṣō na daṇḍasya kamaṇḍalōḥ □
avidyāhṛdayagranthimōkṣō mōkṣō yatastataḥ □ 558□

kulyāyāmatha nadyāṃ vā śivakṣētrē'pi chatvarē □
parṇaṃ patati chēttēna tarōḥ kiṃ nu śubhāśubham □ 559□

patrasya puṣpasya phalasya nāśavad-
dēhēndriyaprāṇadhiyāṃ vināśaḥ □
naivātmanaḥ svasya sadātmakasyā-
nandākṛtērvṛkṣavadasti chaiṣaḥ □ 560□ (pāṭhabhēdaḥ – vadāsta ēṣaḥ)

prajñānaghana ityātmalakṣaṇaṃ satyasūchakam □
anūdyaupādhikasyaiva kathayanti vināśanam □ 561□

avināśī vā arē'yamātmēti śrutirātmanah □
prabravītyavināśītvam vīnaśyatsu vikāriṣu □ 562□

pāṣāṇavr̥kṣatṛṇadhānyakaḍaṅkarādyā (pāṭhabhēdaḥ – kaṭāambarādyā)
dagdhā bhavanti hi mṛdēva yathā tathaiva □
dēhēndriyāsumana ādi samastadṛśyaṃ
jñānāgnidagdhamupayāti parātmabhāvam □ 563□

vilakṣaṇaṃ yathā dhvāntaṃ līyatē bhānutējasi □
tathaiva sakalaṃ dṛśyaṃ brahmaṇi pravilīyatē □ 564□

ghaṭē naṣṭē yathā vyōma vyōmaiva bhavati sphuṭaṃ □
tathāivōpādhivilayē brahmaiva brahmavitsvayam □ 565□

kṣīraṃ kṣīrē yathā kṣiptaṃ tailaṃ tailē jalaṃ jalē □
saṃyuktamēkatāṃ yāti tathā”tmanyātmavinmuniḥ □ 566□

ēvaṃ vidēhakaivalyaṃ sanmātratvamakhaṇḍitam □
brahmabhāvaṃ prapadyaiṣa yatirnāvartatē punaḥ □ 567□

sadātmaikatvavijñānadagdhāvidyādivarṣmaṇaḥ □
amuṣya brahmabhūtatvād brahmaṇaḥ kuta udbhavaḥ □ 568□

māyākl̥ptaḥ bandhamōkṣau na staḥ svātmani vastutaḥ □
yathā rajjau niṣkriyāyāṃ sarpābhāsavinirgamau □ 569□

āvṛtēḥ sadasattvābhyāṃ vaktavyē bandhamōkṣaṇē □
nāvṛtirbrahmaṇaḥ kāchidanyābhāvādanāvṛtam □
yadyastyadvaitahāniḥ syād dvaitaṃ nō sahatē śrutiḥ □ 570□

bandhañcha mōkṣañcha mṛṣaiva mūḍhā
buddhērguṇaṃ vastuni kalpayanti □
dṛgāvṛtiṃ mēghakṛtāṃ yathā ravau
yatō'dvayā'saṅgachidētadakṣaram □ 571□ (pāṭhabhēdaḥ – chidēkamakṣaram)

astīti pratyayō yaścha yaścha nāstīti vastuni □
buddhērēva guṇāvētau na tu nityasya vastunaḥ □ 572□

atastau māyayā kl̥ptaḥ bandhamōkṣau na chātmani □
niṣkalē niṣkriyē śāntē niravadyē nirañjanē □
advitīyē parē tattvē vyōmavatkalanā kutaḥ □ 573□

na nirōdhō na chōtpattirna baddhō na cha sādhaḥ □
na mumukṣurna vai mukta ityēṣā paramārthatā □ 574□

sakalanigamachūḍāsvāntasiddhāntarūpaṃ
paramidamatiguhyam darśitam tē mayādyā □
apagatakālidōṣam kāmanirmuktabuddhiṃ (pāṭhabhēdaḥ – buddhiḥ)
svasutavadasakṛttvāṃ bhāvayitvā mumukṣum □ 575□

iti śrutvā gurōrvākyam praśrayēṇa kṛtānatiḥ □
sa tēna samanujñātō yayau nirmuktabandhanaḥ □ 576□

gururēva sadānandasindhau nirmagnamānasaḥ □ (pāṭhabhēdaḥ – gururēṣa)
pāvayanvasudhāṃ sarvāṃ vichachāra nirantaraḥ □ 577□

ityāchāryasya śiṣyasya saṃvādēnātmalakṣaṇam □
nirūpitaṃ mumukṣūṇāṃ sukhabōdhōpapattayē □ 578□

hitamidamupadēśamādriyantāṃ
vihitanirastasamastachittadōṣāḥ □
bhavasukhaviratāḥ praśāntachittāḥ (pāṭhabhēdaḥ – sukhavimukhāḥ)
śrutirasikā yatayō mumukṣavō yē □ 579□

saṃsārādhvani tāpabhānukiraṇaprōdbhūtadāhavyathā-
khinnānāṃ jalakāṅkṣayā marubhuvi bhrāntyā paribhrāmyatām □
atyāsannasudhāmbudhiṃ sukhakaram brahmādvayam darśaya-
tyēṣā śāṅkarabhāratī vijayatē nirvāṇasandāyinī □ 580□

□ iti śāṅkarāchāryavirachitaṃ vivēkachūḍāmaṇiḥ □

□ oṃ tatsat □